

ივერია

№ 19

კვირა, 9 ივლისი

ყოველკვირეული გაზეთი

ფასი წლის დამლევადის 3 მან.; ხუთი თვით 2 მან. 1877—1906 ადრესი: ტფილისი, ფრეილინის ქ., № 5. ტელეფ. № 922.

სარჩმნი:—რუს გოლიციელების „რუსული პოლიტიკა“ და ქართველ სოც-დემოკრატების ტაქტიკა, ფ. გოგინაიშვილისა.—ქუთაისის გუბერნიის დემუტატობა არჩევნების გამო, ქუთათურისა.—ქართველი თავად-აზნაურობა და გლეხობა, მგვობრისა.—პატარა ფიქრები, ა—ლისა.—მუშათა პარტია ავსტრალიაში, ურაველისა.—აგარბული ხაკითხი,—ლისა.—კურკას ქორწილი, (დასასრული) მ. ადამაშვილისა.

რუს პოლიტიკის „რუსული პოლიტიკა“ და ქართველ სოც-დემოკრატების ტაქტიკა

ამ რამდენიმე დღის წინად რუსულ ენაზე დაიბეჭდა ერთი პატარა წიგნი, რომელსაც სათაურად „Оглянемся назад!“ აწერია. წიგნი ბ-ნ ნ. ნიკოლაძესთან საბოლემოოდ არის დაწერილი და ეკუთვნის ბ-ნ ყარბის კლამს*). ბ-ნი ყარბი ნამდვილი „მებრძოლი“ პუბლიცისტი; იგი უფრო „მსხვილფეხობას“ ეტანება, განსაკუთრებით ქალაქის თავებს—ხან ტფილისისა და ხან ფოთისა—უწევს პოლემიკას, მაგრამ ხსენებულ წიგნში გავრით ჩვენც არ დაუფიქნიავართ და თავისი ბასრი კრიტიკის ბრქვალები ჩვენთვისაც გაუკრავს. სამწუხაროდ, ავტორს, რომელიც, ეტყობა, ძალიან დარწმუნებულია თავის კრიტიკის ძლევამოსილობაში, არ მოუსურვებია შრომა მიეღო და წაეკითხა „ივერიის“ ის წერილი, რომლის გამო ჩვენს საარაკო ჩამორჩენილობას ქვეყანას ამცნევს, და საკმარისად დაუნახავს მარტო ოდენ „ზეპირის გარდმოცემით“ დააკმაყოფილოს თავისი მკითხველი. საკვიროდ მიგვაჩნია, ის სტრიქონები ბ-ნ ყარბის ნაწერისა, რომელიც ჩვენ შეგვჩვენებდა, ჩვენს მკითხველსაც გავაცნოთ,—რასაკვირველია, არა იმ მოსაზრებით, რომ ვითომ გვინდოდა, ბ-ნ ყარბის უეჭველად პასუხი გავცეთ და ლიტერატურული სიყალბე გავუსწოროთ. მარტო ეგ რომ იყოს, მაშინ, შეიძლება. სულაც ხმა არ ამოგვეღო ბ-ნ ყარბის „კრიტიკის“ შესახებ, მაგრამ საქმე ის არის, რომ თვით ის საგანი, რომელსაც ხსენებული ავტორი ეხება გავრით, თავის თავად ფრად მნიშვნელოვანია და ღირს კიდევ მასზე ჭურადლების მიქცევა. ბ-ნი ყარბი მიმართულებით სოც-დემოკრატი გახლავთ და მკითხველი კონკრეტულ მაგალითით დაინახავს, თუ როგორ უტყერის ჩვენი სოციალ-პოლიტიკურ მდგომარეობის ერთ-ერთ საყურადღებო მოვლენას ჩვენებური სოციალდემოკრატია.

ბ-ნი ყარბი სწერს (გვ. 12—13):

„პოლიტიკური იდეა იმ ქვეყნისა, რომელიც ბატონ-ყმურ ურთიერთობის ნიადაგზე აღიზარდა, გამოიხატებოდა და გამოიხატება იმაში, რომ მთელ წესწყობილების თავს შეადგენს ბიუროკრატია, რომელიც განაგებს ყველა საზოგადოებრივ სა-

კირობათ და აკმაყოფილებს მათ იმდენად, რამდენადაც იგი ამ საკირობათ სცნობს კანონიერად. ასე განსაზღვრავს ბ. ბელტოვი რუსეთის საზოგადოების სპიხოლოგიას, მაგრამ ასეთი განსაზღვრა საუცხოვოდ შეეფერება ჩვენს ძველ ინტელიგენციასაც. ამ ინტელიგენციას, რომელიც ბატონ-ყმურს ნიადაგზე აღიზარდა, სწამდა, რომ ქვეყნის წესწყობილების მოაზრე გოგრა არის ბიუროკრატია. აქედან ადვილი გასაგებია, რომ ჩვენი მამები დიდად აფასებდნენ და აფასებენ ბიუროკრატის, მისგან ელოდნენ და ღლესაც ელოდებიან ქართველ ხალხის წყლულთა განკურნავს. მათი აზრით, საკვირა მხოლოდ ისე მოვიქცეთ, რომ ბიუროკრატია დარწმუნდეს,—ჩვენ, ქართველები, კარგი ხალხი ვართ: კანონიერობის მომხრე, მოსიყვარულე, პურმარლისა და სტუმართ მოყვარე... ასეთ პოლიტიკას ემხრობოდნენ ჩვენი მამები რუს ჩინოვიციის მიმართ, მაგრამ თუ ეს ჩინოვიცი ქართველი იქნებოდა,—მაშინ ხომ სულ უკეთესი. ყველაზე უფრო სასურველია,—ამბობდნენ ისინი,—რომ ჩვენში უმაღლეს თანამდებობის ადგილებზე ქართველებს ნიშნავდნენ. ამ გულუბრყვილო პოლიტიკამ იმ ზომამდე მოიცვა ჩვენი ქვე-გონება, რომ ჩვენ ღლესაც ვერ განთავისუფლებულვართ მის გავლენისაგან. შორს არ მოგვიხდებოდა მაგალითების ძებნა. ამას წინად განახლებული „ივერია“ მეთაურ წერილში სიხარულით მიეგება თავ. ამილახერის დანიშნვას ბაქოს გენერალ-გუბერნატორად.

„—დიდი ხანია დრო იყო! აქამდისაც უნდა ეძლიათ ასეთი მაღალ თანამდებობის ადგილები ჩვენიანებისათვის!—აღტაკებით იძახდა გაზეთი, რომელსაც დაავიწყდა, რომ ჩინოვიციისთვის ჩვენიან-თქვენიანობა არ არსებობს, რომ იგი უწინარეს იმ ინსტრუქციის აღმასრულებელია, რომელსაც მის ძღვევენ ზემოდან.“

აი, ეს გახლავთ ბ-ნ ყარბის „კრიტიკა“. როგორც ხედავთ, ჩვენი პოლიტიკური სიბეცე მართლაც დიდი ყოფილა. ჩვენ, თურმე, ბიუროკრატია მიგვაჩნია ბედნიერების მომნიჭებელ დაწესებულებად და ამიტომ „სიხარულით და აღტაკებით მივეგებეთ თავ. ამილახერის დანიშნვას ბაქოს გენერალ-გუბერნატორად“ და ვერ მივხვდით—დახეთ ჩვენს სიბეცეს!—რომ ყოველი ჩინოვიცი უმაღლეს მთავრობის „ინსტრუქციის აღმასრულებელია“. აბა ვინ იტყვის ამას ღლეს სხვა, თუ არა პოლიტიკურად ბეცი ადამიანი, და ჩვენც საჯაროდ გამოვაცხადებდით ჩვენს პოლიტიკურ უსუსურობას და თვითონვე ხელს მოვაწერდით საკუთარს სიბეცეზე, რომ.. რომ ბ-ნ ყარბის ნაამბობი სიმართლეს შეიცავდეს და, რასაც იგი ჩვენს ნათქვამად გადმოგვცემს, მართლა ჩვენი ნათქვამი ან დაწერილი იყოს, მაგრამ საქმე ისაა, რომ ყველაფერი, რაც აქ ბ-ნმა ყარბმა რჩიხანად გვამწერო, თავიდან ბოლომდის მის მიერვე შეთხზული და მოქორებულია, რაც რასაკვირ-

*) ყარბი სხედდომია ბ-ნ პეტრე გელეიშვილისა (თავის სხედდომიის მანვე ახალა ფარდა).

ველია, მოწმობს მხოლოდ ავტორის დიდ სიღარბისლეს და კეთილ-სინდისიერობას.

რათა შეუძლებელი შეიქნეს ყოველივე ექვი, ჩვენ ხავსე ბით მოგვყავს „ივერიის“ მაშინდელი წერილი, რომელიც მკითხველს დაანახებებს, რა თუ ფასისაა ბ-ნ ყარბის „კრიტიკა“.

25 თებერვალს 1905 წ. „ივერია“ სწერდა:

ჩვენი საზოგადოება, ალბად, ჯერ კიდევ სცხებით არ დამშვიდებულა იმ საშინელ სისხლის ღვრის გამო, რომელიც ამ უკანასკნელ ხანებში მოხდა ქალაქ ბაქოში. ყველა, განურჩევლად ეროვნებისა და სარწმუნოებისა, ააშფოთა იმ ბარბაროსობამ, რომელმაც უცებ იფეთქა ბაქოში და მრავალი თათარი და სომეხი იმსხვერპლა: მთელი საზოგადოება შეძრწუნებული იყო და არ იცოდა, რა ხერხისათვის მიე მართნა და ეს სამარცხვინო სისხლის ღვრა როგორმე მოეს-პო. რამდენისამე დღის შემდეგ ხალხის ხოცვა-ჟლეტა შესწყ-და, მაგრამ ერთხანს კიდევ არავინ იყო დარწმუნებული, რომ ეს შერიგება დროებითი არ იქნებოდა და მალე უარესი ამ-ბები არ მოხდებოდა... კავკასიის უმაღლესმა მთავრობამ იწ-ყო ადგილობრივ ისეთი კაცის ძებნა, რომელსაც შესძლებო-და თავის პირადის გავლენით ხალხის დაშოშმინება და დაწ-ყნარება. ასეთ კაცად მან სწრაფ თავ. ი. გ. ამილახვარი, რო-შელიც გაიგზავნა ბაქოში და მალე ბაქოს გენერალ-გუბერ-ნატორადაც იქნა დანიშნული.

ჩვენ არ შეგვიძლია გამოვუჯგუთო ამის გამოკვლევას, თუ რამდენად მძიმე და რთული პირობებია ბაქოს ხალხის ცხოვრებაში და რა ზომამდის შესაძლებელია იქნება თავ. ი. გ. ამილახვრისათვის განახლებისა და გაუმჯობესების მოხდენა იქაურ ეროვნულ ურთიერთობაში.

თავ. ამილახვრის ბაქოში გაგზავნა და გუბერნიის მთა-ვარ უფროსად დანიშვნა ჩვენ ძალა-უნებურად გვიღვიძებს სულ სხვა ფიქრებს, რომელთა მკითხველისათვის გაზიარება საჭიროდ დავინახეთ.

ყველას უსიამოვნოდ გვეჩხირება თვალში ერთი გარე-მოება, რომელიც ჩვენი ქვეყნის მართვა გამგეობის „პოლი-ტიკაშია“ გამეფებული. ეს გარემოებაა სახელმწიფო სამსა-ხურში ქართველ ელემენტების სისტემითურად შემცირება და, მის ნაცვლად, რუს მოხელეთა გამრავლება. თითქოს ქარ-თველ ერს რაღაც მიუტევებელი დანაშაულობა ჩადინოსო, მთავრობა ყოველთვის უკეტავდა ქართველს სახელმწიფო და-წესებულებათა კარებს და არ სთვლიდა შესაძლებელად, რომ მას, ვითარცა საზოგადო კანონების მორჩილ მოხელეს, მო-ნაწილეობა მიეღო ქვეყნის მართვა გამგეობის საქმეებში. რომ ხელში აიღოთ რამოდენისამე წლის „კავკასიის კალენდარი“ და დასთვალოთ რიცხვი კავკასიაში გამწესებულ მოხელეები-სა, ცხადად დინახავთ, რომ ქართველ მოხელეთა რიცხვი შედარებით ყოველ წელიწადს მცირდება, ხოლო რუსთა რაოდენობა ასევე ყოველ წელიწადს მრავლდება. ამასთან ქართველს ყოველთვის შედარებით მცირე თანამდებობა ეძ-ლევა, ხოლო დიდი და გავლენიანი ადგილები „ძირითად“ რუსებისათვის არის შემონახული...

ჩვენ, რასაკარგვლია, ხალხსათვის ბეჯნაურებად არ ნაკარნა კხლნაულებს მსჯავს ბაურთგარატკების გამრავლ-ება და „ჩინოვანაურ“ რეჟიმის გამდიდრება. მაგრამ ეს სა-ზოგადო მართვა-გამგეობის საკითხია და ამიტომ აწინადად-წესის დაწესება არ გვგზავდებს დადავურად ხსენებულ „შო-ლიტიკის“ უკუწინადადებლად დატოვებას და უმნაშენლოდ გა-

მოცხადებას. რა ნაირად უნდა იყოს ფორმა სხვადასხვა წეს-წეობადებისა, მასხველება—როგორც, ეს სხვა სხვა-ნაა, —მართვა-გამგეობის საქმეში აუცილებლად საჭირონი არაან და ამიტომ ერთი ერის ათვისწესება და მისი შედეგ-ბის სისტემატიურად გამოკვება სხვადასხვა დაწესებულებე-ბიდან—დაახლავ მნიშვნელოვანა და უურადლების დარსია.

რა დააშავა ქართველმა, რომ მის „სამსახურის“ ასა-რეზი დახურული აქვს? განა ქართველებში არ არიან იუ-რისტები, ექიმები, ფილოლოგები, ისტორიკოსები, არ ათა-ვებენ ქართველი ახალგაზდები რუსულ უნივერსიტეტებს, არ იღებენ რუსულ განათლებას? რატომ არ შეუძლია ამ რუ-სულ წესზე აღზრდილ ხალხს, რომელსაც ისეთივე სწავლა-განათლება მიუღია, როგორც მაგალითად, მოსკოველსა ან ორლოველს, რატომ არ შეუძლია,—კეთხულობთ ჩვენ,— ალაგი დიკავოს ადგილობრივ მართვა-გამგეობის ასპარეზზე და მონაწილეობა მიიღოს საგამგებლო საქმეების შესრულე-ბაში? განა ქართველი უკედ არ იცნობს თავის სამშობლოს, ვიდრე ათასი ვერსის სიშორიდან მოსული კაცი, რომელსაც, იქნება ისიც-კი უძნელდება, რომ საგოგრაფიო რუკაზე იპო-ვოს, სად არის საქართველო და „კავკასი“-ი? ვითომ, რატომ არ უნდა შეეძლოს ქართველს მასწავლებლობა, ექიმობა, მოსამართლობა, გამომძიებლობა? ნუ თუ მხოლოდ იმითომ, რომ იგი ეროვნებით ქართველია და მისი გვარის დაბოლო-ვება ან ქართული ლაპარაკი—და ისიც მალეულად!—ხელ-შეუშლის აქაურ ადგილისა და ხალხის „გარუსებას“? განა მოხელეებისთვის მისაცემ ჯამაგირებს ადგილობრივ ხალხს არ ახდენინებენ, განა ეს ფული, რომელსაც ყოველ თვის 20 რიცხვს იხზრიალებს ჯიბეში ბ-ნი „ჩინოვანიკი“, აქაურ ხალ-ხის ოფლით არაა მოპოვებული? და თუ ეს ფული,—ძალი-თაა თუ ნებით,—უნდა გადვიხადოთ, განა უსამართლობა იქნება ქართველ კაცსვე ხედეს და მისი შვილების გაზრდას მოხმარდეს? თ-დ ამილახვარს მისცეს სხენებული თანამდებო-ბა იმ დროს, როცა, მთავრობის აზრით, მხოლოდ მას შეეძ-ლო საუკეთესო სამსახურის გაწევა. აქ აღარ იყო არჩევი-ნი,—ამას, ამავე მთავრობის აზრით, გარემოება თხოულობ-და. მაგრამ როგორ არის საქმე, როცა ასეთი „კრიტიკული“ დრო არაა და შესაძლებელია „შერჩევა“? სცნობენ მაშინ ქართველის უფლებასა და ადამიანობას?

„სამწუხაროდ,—არა... და აი, სწორედ ამ გარემოებაზე გვინდოდა ჩვენ დღეს მკითხველის ყურადღება მიგვექცია“...

აი, ასეთის „აღტაცებით“ შეეგება „ივერია“ თავ. ამი-ლახვრის დანიშვნას ბაქოს გენერალ-გუბერნატორად და ეს იმ დროს, როცა ცენსურა არსებობდა და გუბერნატორებზე ეზობისებურ ქარაგმებით წერაც კი არ შეიძლებოდა. საქმა-რისი იყო, რომელიმე გუბერნატორის ნიჭში ექვი შეგეტანათ, რომ მეორე დღეს გაზნეს სიკოცხლეს გამოასალმებდნენ. მიუ-ხედავად ამისა, ამოწერილ მეთაურის ავტორმა მა-ნც მოა-ხერხა და წერილში სამ ადგილას აღნიშნა, რომ თავ. ამი-ლახვარი მხოლოდ „მთავრობის აზრით“ იყო თვის თანამდუ-ბობისათვის შესაფერი, ხოლო თავის მხრივ მოხერხებულად აუარა გვერდი სახიფათო პირდაპირ დაფასებას და ამით აგრ-ძნობინა მკითხველს თვისი შეხედულება; „ჩვენ არ შეგვიძლია გამოუღდგეთ იმის გამოკვეთვას, თუ რაოდენად შესძლებს თავ. ამილახვარი“ ნაკისრებ საქმის გაძლოლასო. თითქოს ცხადია, თუ როგორ უტქებოდა ჩვენი გაზნეთი თავ. ამილა-ხვარის დანიშვნას. აქედან ცხადია ისიც, თუ როგორი „ამო-

წერა* სკოდნია ბ-ნ ყარბს, რომელსაც თავის ახირებულ ოცნების ნაყოფი სხვის ნათქვამად ეჩვენება.

მაგრამ ბ-ნ ყარბის ახირებული ჩვეულება ციტატების „ზეპირად“ გადმოცემისა მკითხველისთვის საინტერესო არაა და ჩვენც ამას აღარ გამოვუდგებით. უფრო საინტერესოა ის დაცინვა, რომლითაც გვაჯილდოვებს ჩვენი ავტორი იმის გამო, რომ სახელმწიფო სამსახურის კარების დაკეტვა ქართველებისთვის ჩვენ ეროვნულ ჩაგვრად და უსამართლოად მიგვაჩნია. მას გონებრივ სიბნელეში მყოფად და შებრალების ღირსად მიაჩნია ყველა, ვინც საზოგადოდ ბიუროკრატიაზე უარყოფით არ ილაპარაკებს. მაგრამ ჩვენ უნდა გამოვტყდეთ ჩვენს ჩამორჩენილობაში და უნდა აღვიაროთ, რომ ამ შემთხვევაში დღესაც იმ აზრისა ვართ, როგორც შარშან, — რომ: „რანაირიც უნდა იყოს ფორმა სახელმწიფო წესწყობილებისა, მოხელეები — როგორი, ეს სხვა საგანია, — მართვა-გამგეობის საქმეში აუცილებლად საჭირონი არიან და ამიტომ ერთი ერის ათვისება და მისი შვილების სისტემატიურად გამოადგენა სახელმწიფო დაწესებულებებიდან — დიდაც კუროდლების ღირსია.“

ჩვენ ვიცით ერთი საშუალება, რომელიც ბ-ნ ყარბს აძლევს აქ ამონაწერის პირველ ნახევარში დაგვეთანხმოს. ეს საშუალებაა — მოწონება კაუტსკისა, ფრიად საჭიროსი ჩვენებურ სოც.-დემოკრატებთან კამათის დროს. თანამედროვე საზოგადოებაში „არის — სწერს კაუტსკი, ხოლო სად, ეს თვით ბ-ნმა ყარბმა მონახოს: მოლაშ თავისი ყოვანი უნდა იცოდეს, — არის ბევრი დაწესებულება, რომელიც დღეს კლასობრივ ბატონობის საშუალებას წარმოადგენს, მაგრამ ამასთან ისეთ დანიშნულებასაც ასრულებენ, რაც, მახლობელ დროის განვალლობაში მაინც, ხდის მათ აუცილებლად. ასეთია, მაგალითად, ბიუროკრატია. იგი არის ერთი მთავარ იარაღთაგანი სახლის შევიწროვებისა და, ვითარცა ასეთს, ჩვენ ვებრძვით მას. მაგრამ ამ დროში არც ერთ მომსხო სოციალურ ორგანიზმის მართვა-გამგეობა არ შეიძლება დილექტანტურად; ამისთვის საჭიროა ადმინისტრაცია, რომელსაც განსაზღვრული მომზადება მიუღია და თავის საქმეს შესჩვევია, საჭიროა ბიუროკრატია. სოციალ.ისტორი საზოგადოებაც ვერ შესძლებს უიმისოდ არსებობას. მხოლოდ საჭიროა ამ ბიუროკრატის ჩამოვაცალით ყველაფერი, რაც ჰქმნის მას ხალხზე მალა მდგომ განცალკევებულ კლასად, საჭიროა წაფართოვო მას ყველა პრივილეგიები, უპირატესობანი და გავხადოთ იგი არა მარტო სიტყვით, არამედ საქმით მოსამსახურედ ხალხისა, რომელიც უნდა ირჩევდეს და ითხოვდეს სამსახურიდან მას საერთოდ ან მის მეთაურებს მაინც; საჭიროა ადგილობრივ თვითმართველობის განვითარება ცენტრალისტურ მთავრობის ძალის შესასუსტებლად“...

ამას ამბობს კაუტსკი. დალოცა ღმერთმა, — თავის მოწონებით ბ-ნ ყარბთან საქმე გაგვიადვილა.

მაგრამ ასევე ადვილი საქმე არაა ბ-ნ ყარბის დარწმუნება იმაში, რომ სახელმწიფო სამსახურიდან ქართველ ელემენტის გამოდგენა ეროვნულ ჩაგვრას მოასწავებს და ამას ჩვენთვის, ქართველებისთვის, თვალსაჩინო სოციალური მნიშვნელობა აქვს. რასაკვირველია, ბ-ნმა ყარბმაც კარგად იცის რომ მთელი საუკუნის განვალლობაში რუსეთის მთავრობა ჩვენს — ვითარცა არა-რუს ეროვნების — შესახებ მუდამ იმის ცდაში იყო, რომ გადაეგვარებინეთ ეროვნულად. ეს მისი ცდა გამოიხატებოდა ყველაფერში და, !ხვათა

შორის, გამოიხატებოდა რუს ჩინოვნიკების გამრავლება-შიაც. გოლიცინები და მისი მსგავსნი ქართველებს კირსავით ერეკებოდნენ ყველა სახელმწიფო დაწესებულებებიდან, და დღეს ვხედავთ, რომ ყველგან ჩვენში რუსები შეადგენენ ჩინოვნიკების დიდძალ უმრავლესობას. მაგრამ ამ გარემოებას ბ-ნი ყარბი არავითარ „ქართულ“ მნიშვნელობას არ აძლევს. მისი აზრით, ჩინოვნიკი სულ ერთია, ვინც უნდა იყოს, — „უმადლეს მთავრობის ინსტრუქციის აღმასრულებელია“ და გვარტომობას არავითარი სოციალური ფასი არა აქვს.

ასე ფიქრობს ბ-ნი ყარბი, მაგრამ ასე ვერ იფიქრებენ თვით ისინი, ვინც აღნიშნულ ეროვნულ დევნის გამო ადგილსა და ლუკმა პურს ვერ შოულობენ. ახლანდელ წესწყობილებაში ბიუროკრატია ხალხის დამაგვრელია, მაგრამ ჩვენში ამ ჩაგვრას ზედ ერთვის მეორე ჩაგვრაც, რომელიც იმაში გამოიხატება, რომ, ქართველებისთვის სახელმწიფო სამსახურის კარების დახშვის გამო, ჩვენს საზოგადოებას რამდენიმე მშვიერ-მწყურვალი ემატება. გადახედეთ კავკასიის სასწავლებლების სტატისტიკას და დარწმუნდებით, რომ იმათში რუს მოსწავლეთა რიცხვი შედარებით რამდენჯერმე აღემატება ქართველებისას. რა არის მიზეზი? მიზეზი ის გახლავთ, რომ ჩვენში ჩამოსული რუსობა უმთავრესად ჩინოვნიკობაა, ცხოვრობს ქალაქებში, იღებს ხალხის ქონებიდან აკრებილ ჯამაგირებს და ამიტომ ადვილად ზრდის თავის შვილებს სასწავლებლებში. ადგილობრივ სახელმწიფო დაწესებულებებში ქართველ „ტუ-ზემცისთვის“ დატოვებულია გადამწერის თანამდებობა, 15—20 მანათიანი ადგილები, სადაც მომუშავე პურისთვისაც საკმაო გასამრჩველოს ვერ იღებს, არა თუ შვილები გამოზარდოს და კულტურულ ცხოვრებისა რამ იგემოს.

ეს „რუსული პოლიტიკა“ მწვავედ საგრძნობია გონებრივ შრომის პროდუქციის ქართველობისთვის განსაკუთრებით იმის გამო, რომ ჩვენში ვაქრობა-მრეწველობა განუვითარებელია და, რაც არის, ისიც არა ქართველთა ხელშია და ამიტომ პროლეტარ ინტელიგენტებისთვის კერძო სამსახურიც ძალიან ძნელი საშოვნელია.

ასეთია ჩვენი მდგომარეობა. იგი ცხადზე უცხადესია და ამიტომ თითქოს ყველასთვის ადვილი დასანახი უნდა იყოს. მაგრამ ბ. ყარბი და მისი ამხანაგები, რაღაც მიზეზით, მაინც ვერ ხედავენ და განაგრძობენ საანბანო ლათაიებს ბიუროკრატისა და თვითმპყრობელობის ვერაგობაზე. გავიგეთ ეს, ბრძენო ბატონებო, დიდი ხანია გავიგეთ, მხოლოდ თქვენ ეს გვიბრძანეთ: სასწავლებლებში რომ ხალხი სწავლობს, იმათ ცხოვრებაში ალაგი და ლუკმა-პური სჭირიათ, თუ არა? და თუ სჭირიათ, რად უნდა ჰქონდეთ მათ რუსებზე ნაკლები უფლება თუნდსახელმწიფო სამსახურში ადგილის მიღებისა? ნეტა რომელ სოც.-დემოკრატულ პრინციპის ძალით მოიპოვეს რუსებმა ჩვენში ჩინოვნიკობის მონოპოლია?! განა ეკონომიურ ცხოვრების განვითარება ცოტა პროლეტარს ჰმატებს ქართველს, რომ მას ესაჭიროებოდეს მათი გამრავლება ხელოვნურად, მთავრობის „რუსულ პოლიტიკითა“?!

ბ-ნმა ყარბმა იქნებ, იმით გვანუგეგმოს, რომ პროლეტარიატი ოდესმე სოციალ-იზმს განახორციელებსო. შეპირი მის პირს! მაგრამ მანამდის? ძველად თურქმე პეტრეს მოსვლამდის პავლეს აძრობდნენ ტყავს; ახლა კი ისეთი დროა, რომ პავლეს მოსვლამდის ხშირად პეტრეს ვასძებნა ხოლმე ტყავი...

ფ. გოგიჩაიშვილი.

ქართლის მუშაკების დემოკრატიული რევოლუციის გამო

მთელ რუსეთის იმპერიაში ვითარდა საპარლამენტო არჩევნები, მხოლოდ ისეთი შედეგი მათ არსად არ ჰქონია, როგორც ჩვენში ჰქონდა, სახელდობრ, რომ სავესებით სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას გამარჯვოს. მართალია, როდესაც რუსეთის სხვა კუთხეში არჩევნები სწარმოებდა, ს.-დემოკრატები ბოიკოტს უცხადებდნენ სათათბიროს და არჩევნებში მონაწილეობას არ იღებდნენ, მაგრამ ძალიან საეჭვოა, — ბოიკოტიც რომ ახსნილი ჰქონოდათ, — ქუთაისისებურად კიდევ სადმე სხვაგან გამარჯვათ.

რით აიხსნება ასეთი ბრწყინვალე გამარჯვება სოციალ-დემოკრატებისა?

თუ არჩევნების შედეგის თაობაზე ისეთ ადამიანს დაეკითხებოდა, რომელსაც არავითარი წარმოდგენა არა აქვს ქუთაისის გუბერნიაზე, გაბედულად გიპასუხებთ: უსათუოდ თქვენი გუბერნია ფაბრიკა-ქარხნებით დაქსაქსულია და მცხოვრებთა უმეტესი ნაწილი ამ ფაბრიკა-ქარხნებში და მალაროებში შოულობს სახრდოს, პოლიტიკურად მომწიფებული ყოფილა და სოციალ-დემოკრატიული მოძღვრება შეთვისებული ჰქონიაო. თუ თქვენ აუხსნით მას, რომ ფაბრიკა-ქარხნების რიცხვი ჩვენში ძალიან მცირეა და მცხოვრებთა 80⁰/10 მინც წვრილ მეურნეობას მისდევს, მობასე სახტად დარჩება. როდესაც ამასთანავე შეიტყობს, რომ გუბერნია დასახლებულია დამონებულ ერით, რომელიც, ეკონომიურ და პოლიტიკურ უკიდურეს გაქირვებასთან ერთად, განიცდის ეროვნულ შევიწროებას და დამცირებას, და რომ ქართველი ს.-დემოკრატები, ვითომ როგორც ნამდვილი „მართლმორწმუნენი“, ამ უკანასკნელ გარემოებას არ აქცევენ ყურადღებას, თქვენი მობაასის განცვიფრება ერთი ორად იმატებს.

და ეს განცვიფრება მისი მხრით სრულიად გულწრფელი და ბუნებრივი იქნება, მაშინაც, სამრეწველო პროლეტარიატის პარტიის გამარჯვება ისეთ მხარეში, სადაც მრეწველობა სრულიად განუვითარებელია და სამრეწველო პროლეტარები, ასე ვთქვათ, თითებზე დაითვლება, უშუალოდ გააკვირვებს და გააოცებს ისეთ კაცს, რომელიც დაახლოვებით არ იცნობს ჩვენი ხალხის ცხოვრებას, მის თავისებურობას. არა საფაბრიკო მრეწველობისა და კაპიტალისტურ წარმოების დიდი გინვითარება, არამედ ცხოვრების სხვა პირობები არის მიზეზი არჩევნებში გამარჯვებისა.

როგორც ყველამ ვიცით, ჩვენი სოფელი ღვთის ანაბარად იყო გაშვებული. არავითარი დაწესებულება არ არსებობდა მთელ საქართველოში, რომელიც სოფლის მცხოვრებთა ქირ-ვარამით ყოფილიყო დაინტერესებული. სოფლის ხალხის ძარცვა-გლეჯაში ვარჯიშობდა ერი, ბერი, მღვდელი და დიაკვანი, პოლიცია და მოხელე, შინაური და გარეშე, აზნაური და ვაჭარი. ერთი სიტყვით, გლეხი იყო ის დაბალი ღობე, რომელსაც თელავდა გამვლელი და გამოვლელი. ათასში ერთხელ თუ გამოჩნდებოდა ადამიანი, რომელიც სოფლის რომელიმე გაქირვებას მიაქცევდა ყურადღებას და დაეხმარებოდა ხალხს ან სკოლის გახსნაში ან სასოფლო ღუქნის დაარსებაში, ან სოფლისავე ხარჯზე ექიმის დაქირავებაში. გაზეთის ფურცლები კი ივსებოდა მწარე გოდებით საქართველოს სხვადასხვა კუთხიდან: სოფელს სკოლა არ მოეპოვება, სოფელს გზები არ უვარგა, სოფლის მოხელეებმა აიკლეს მცხოვრებნი, სოფელი გაანადგურა სახადმა და სხვა. მუდამ ისმოდა განუწყვეტელი ჩივილი სოფლის და

ქალაქის ინტელიგენციისაგან გლეხების აუტანელ მდგომარეობაზე, მაგრამ საქმეს ამით არავითარი მალამო არ ეძლეოდა და, პირიქით, გაქირვება თანდათან მატულობდა. — მიწის მუშა გლეხის ეკონომიური მგომარეობასთან თან და თან დაბლა ეცემოდა.

ჩვენებურ გლეხის უპირველეს გაქირვებას შეადგენს სახანავ-სათესი მიწის სიმცირე, რის გამო გლეხობა სულ ერთპირად იძულებულია სახანავ-სათესი მიწა იჯარით აიღოს მემამულეთაგან. მოთხოვნის გადიდების გამო მიწის იჯარის ფასი ყოველ წლივით მატულობს და მიძიმე ტვირთად აწეება გლეხობას. უფრო განუსაზღვრელი გაქირვება მაშინ იგრძნობა გლეხმა, როდესაც მამულის პატრონმა, მოსავლის ნაწილის მაგივრად, ფული მოსთხოვა. თუ უწინ მოუსავლიან წელაწადის ზარალს მამულის პატრონიც იზიარებდა, ამ ბოლო დროს მოუსავლობა მხოლოდ გლეხს ატყდებოდა თავზე, ვინაიდან მემამულე იჯარის ფულს უკლებლად ახდენივდა მას.

მიწის სივიწროვემ და სიძვირემ დასავლეთ საქართველოში უფრო ადრე იჩინა თავი, ასე რომ აქაურ გლეხობის ნაწილი, რომელიც სახლში სამუშაოს ვერ შოულობდა, ადგილ-მამულის სივიწროვის გამო, იძულებული გახდა გარედ გასულიყო და თავისი სარჩო სხვაგან მოეძებნა. ეს გარედ გასულნი უმეტეს ნაწილად სოფელთან კავშირს არ სწყვეტდნენ: შუშაობის დროს გაქირვებულად სცხოვრობდნენ იმ მიწით, რომ მეტი ფული შეეკრებოდა და ოჯახს დახმარებოდნენ. როდესაც კავკასიის მუშააა შორის სოციალ-დემოკრატიულმა ჯგუფმა იწყო მოქმედება, რასაკვირველია, ჩვენი მუშებიც არ ასდდნენ მის გავლენას და, როგორც მკვირცხლი გონების მქონენი და წერა კითხვის მცოდნენი, შეგნებულ ელემენტს წარმოადგენდნენ. და დღეს შეიძლება ითქვას, რომ ქართველ მუშებს, — განსაკუთრებით გურიიდან და დასავლეთ იმერეთიდან, — პირველი ადგილი უქირავთ მთელ კავკასიის მუშათა მოძრაობაში.

იმ გარემოებამ, რომ მცხოვრებთა ნაწილი, მიწის სივიწროვის გამო, იძულებული შეიქმნა სამუშაოდ დაბა-ქალაქებში გასულიყო, მისცა საბაზი ქართველ ახალგაზდობის იმ ნაწილს, რომელიც მარქს-ენგელსის თეორიის მიმდევარი იყო, აღეარებია, რომ საქართველო კაპიტალიზმის ზღას დაადგაო. ძველ ქართველ ინტელიგენციას არ მოეწონა ახალ პარტიის მოქმედება და ხშირად, სერიოზულ კამათის მაგივრად, პრესაში და ცხოვრებაში მის აბუჩად აგდებდა ცდილობდა. სამაგიეროდ ჩვენმა სოციალ-დემოკრატებმა მთელი ინტელიგენცია სულ ერთპირად ხალხის მოღალატედ გამოაცხადა და ყოველ ღონეს ხმარობდა ხალხში მისთვის სახელი გაეტეხა. ჩვენი ბურჟუები კი ყურსაც არ იბერტყავდნენ და დარწმუნებული იყვნენ, რომ ხალხი მათ მხარეზედ იყო. სოციალ-დემოკრატები კი ყოველ ღონეს ხმარობდნენ ხალხთან დაახლოვებისათვის. რადგანაც ფაბრიკა-ქარხნები ჩვენში ნაკლებად მოიპოვება, სოციალ-დემოკრატები იძულებული იყვნენ მიექციათ ყურადღება ყველა იმათთვის, ვინც ქირაზე მუშაობდა, როგორც, მაგალითად, ნოქრები, ქარგლები, ხელზე მოსამსახურენი და სხვანი. ერთი სიტყვით, ვისთანაც ხელი მიუწვდებოდათ, ცდილობდნენ თავისი მოძღვრების მიმდევარი გაეხადათ. ეს მათი, რასაკვირველია, ფარული მუშაობა, თხოულობდა მათგან დიდ მსხვერპლს და ისინიც დიდს თავგანწირულებით ებრძოდნენ ყოველგვარ დაბრკოლებას. შრომის ტყუილად არ ჩაუვლია მათთვის და, როდესაც მოძ-

რაობა დაიწყო, მათ უკვე მზად ჰყავდათ შესამჩნევი რიცხვი ისეთ ახალგაზდებისა, რომელნიც გამოსადგენი იყვნენ აგიტატორების როლში.

ინტელიგენციის იმ ნაწილმა კი, რომელსაც არ აკმაყოფილებდა მარქს-ენგელსის თეორია, მხოლოდ სულ უკანასკნელ ხანებში შეადგინა სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტია. ამ ახალ სოციალისტურ პარტიას ორ ფონტზე მოუხდა ბრძოლა: ერთი მხრით მისი წინააღმდეგი იყო და არის საზოგადოების ის ნაწილი, რომელსაც სოციალიზმის არაფერი სწამს, და მეორე მხრივ სოციალ-დემოკრატია, რომელიც არავითარ საშუალებას არ ერიდება ჩაავიწყოს ხალხს, რომ ყოველი პარტია, გარდა სოციალ-დემოკრატების, ბურჟუაზიის ინტერესების დამცველია და თუ სოციალისტურ პარტიის სახელს ატარებს, — ეს მხოლოდ ხალხის მოსატყუებლად. ამ აზრის დასამტკიცებლად შემდეგი მოსაზრება მოჰყავთ: ფედერალისტები ითხოვენ საქართველოს ავტონომიას, ამასვე თხოულობს ბურჟუაზია და თავდა-აზნაურობა; მაშასადამე, ფედერალისტებიც ბურჟუაზიისა და ფეოდალების იდეოლოგები არიან. ფედერალისტები კი ასეთ მოსაზრებაზე სამართლიანად უპასუხებენ: რუსეთის „პატრიოტული“ ე. ი. ხულიგანური პარტია თქვენსავით ცენტრალიზმის მომხრეა, მაშ თქვენც ხულიგანთა პარტიის იდეოლოგები ყოფილხართ!..

სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიამ ვერც კი მოასწოროს იდეების პროპაგანდის დაწყება, რომ რევოლუცია დაიწყო, ასე რომ, რადესაც მოძრაობა აზვირთდა, ს.დემოკრატები უკვე დაახლოვებული იყვნენ სოფლის ხალხთან, ფედერალისტები კი მხოლოდ ემხადებოდნენ პრაქტიკულ მოქმედებისათვის. მართალია, პერიოდულ პრესის საშუალებით ფედერალისტები ამჟღავნებდნენ ს.დემოკრატების ისეთ მოქმედებას, რომელიც, მათის შეხედულებით, ეწინააღმდეგებოდა ხალხის ინტერესებს, მაგრამ ასეთი კრიტიკა თითქმის სრულიად ფუჭი იყო; ვინაიდან თვით ს.ფელში არ იყვნენ ისეთი პირები, რომელთაც აცხნათ ხალხისათვის კრიტიკის სისწორე და სამართლიანობა.

ჩვენში მოძრაობა აგრარულ ნიადაგზე დაიწყო მაშინ, როდესაც რუსეთში სადაც მხოლოდ არ იყო პირველად ამ მოძრაობამ იკეთებოდა გურიის, დასავლეთ იმერეთში, სადაც მიწის სიჭრავიძე ისეთ აუტანელ მდგომარეობაში ჩააყენა ხალხი, რომ საქირო იყო მხოლოდ ნაპერწკალი, რომ გლეხი „აბუნტებულყოფა“. ასეთ ნაპერწკლის როლის შესრულება თავს იდგა ადმინისტრაციამ, რომელმაც, გაფიცების გამო, უსაქმოდ დარჩენილ მუშებს აუკრძალა ქალაქებში ცხოვრება და თავ-თავის სოფლებში დაგზავნა. ამ განკარგულების წყალობით გურიის და დასავლეთ იმერეთს მოაწყდა მრავალი მუშა, რომელნიც ამ დრომდის გარეთ ფულს შოულობდნენ და ოჯახს ზურგს უმაკრებდნენ. ეს შემთხვევა მემამულეთ აინუშნაიაც არ მოსვლიათ და თითქო კმაყოფილნიც იყვნენ, ვინაიდან ამ უკანასკნელ გაქირავებითაც სარგებლობას აპირებდნენ, მაგრამ საქმე სხვა ნაირად დატრიალდა... სახლში დაბრუნებული მუშები გაცნობილი იყვნენ ს.დემოკრატულ პროგრამას და გაფიცებებში დახელოვნებული. ამასთანავე ულუკმაპურად დარჩენილი მასსა მშვენიერ ნიადაგს წარმოადგენდა საავტუაციოდ. ს.დემოკრატებმაც მარჯვედ ისარგებლეს ამ გარემოებით და დიდის ენერგიით და თავკანწირვით დაუტრიალდნენ საქმეს და სულ მოკლე ხანში მუშებისაგან შექმნეს აგიტატორები. ამნაირად დასავლეთ იმერეთის

და გურიის სოფლებს მოედო მთელი ლაშქარი სოციალდემოკრატ აგიტატორებისა, რომელნიც ხალხს ავანტაჟდნენ, წინააღმდეგობა გაეწიათ მემამულეთა უსაზღვრო ექსპლოატაციისათვის. ესენი უხსნიდნენ გლეხებს, რომ მიწის პატრონები უღერეთო იჯარას ახდევინებენ მათ, და, თუ გლეხები პირს შეჭკავენ და ერთად იმოქმედებენ, უსათუოდ გაიმარჯვებენ და აიძულდებიან მემამულეთ დასთანხმდნენ იჯარის იმ პირობებზე, რომელსაც გლეხები წარუდგენენ მათ. გლეხებს ქუჩაში დაუჯდათ დარიგება. მიწის პატრონებს იჯარის პირობები წარუდგინეს, რომელზედაც უკანასკნელნი არ დასთანხმდნენ, რასაც მოჰყვა მათ წინააღმდეგ გაფიცვა და ბოიკოტი.

ამ გარემოებამ ძლიერ ააღვლეა ბრწყინვალე წოდება, სრულიად აუბნია დავთარი და დაუკარგა კეთილ განიერება. მის მაგიერ, რომ ამ, მათთვის სრულიად ახალ და გაუგებარ მოვლენას ჩაეფიქრობდნენ და რაიმე წამალი გამოეჩინათ, მთავრობას მიაშურეს. მთავრობამ დახმარება აღუთქვა. გამოჩნდნენ „ოხოტნიკები“, რომელთაც ადმინისტრაციას მოახსენეს: თუ ჩვენ გავგვზავნით, „ბუნტს“ თვალის დახამხამებაში მოვსპობთ, — იმედი ჰქონდათ, უმაღლეს მთავრობის ყურადღებას დავიმსახურებთ და ჯვარ მენდალს გავიკრავთ. ადმინისტრაციამ წინადადება მიიღო და ერთ ამგვარ „ოხოტნიკს“ მახრის მართვა გამოეცა ჩააბარა. გაჩაღდა ჯაშუშობა და პროვოკაცია. აგიტატორებით და „ურჩ“ გლეხებით, განურჩევლად წლოვანობისა და სქესისა, ციხეები იყესო.

მაგრამ მავარი ის იყო, რომ ასეთმა მოქმედებამ გლეხები აიძულა უკიდურეს საშუალებებისთვის მიემართათ. მათ რკრკისებულ ტროჩკისტ ვასუხი, განსაკუთრებით ჯაშუშების წინააღმდეგ. მემამულეთა მდგომარეობა გაუარესდა. ზოგიერთ ალფას გლეხებმა ადგილები ძალიად მოხნეს. მემამულეთ მცირე რიცხვმა არჩია გლეხებთან მორიგება, უმეტესი ნაწილი კი არ იტყება იხტიბარს და მთავრობას ემუდარებოდა, რომ მას უფრო მკაცრი ზომები მიეღო გლეხების წინააღმდეგ. მთავრობას კი სასტიკ ზომების არსენალი გამოვლია, მან ყველაფერი სცადა, სკოლები და სამკითხველოება დახურა, ყველა წერა-კითხვის მკოდნე ადამიანი სოფლიდან გააძევა და დაატუსაღა. და ყოველ სოფელში ეხტეკუცია ჩააყენა. მთელი გუბერნიის ბრწყინვალე წოდება შევიდა გურიის თავდა-აზნაურობის მდგომარეობაში და შუამდგომლობა გაგზავნა უმაღლეს მთავრობასთან, რაიმე ღონისძიება მიეღო მათა დასახმარებლად*).

მთავრობამ ვერც გურიის მოსპო მოძრაობა და ვერც სხვა კუთხეები დაიცვა მისაგან; რადგანაც უმიწა-წყლობა გლეხებს ყველგან აწუხებდა, მოძრაობა მთელ იმერეთ-სამეგრელოსაც მოედო. თითქმის ყველგან, სადაც კი მოძრაობა დაიწყებოდა, ხალხს წინ სოც.დემოკრატები უძღვებოდნენ. ამასთანავე უკანასკნელნი ავრცელებდნენ თავის „პროგრამა-მინიმუმს“ და „ჩამონაქრების“ დაბრუნებას პირდებოდნენ გლე-

* მახსენდება ერთი ინციდენტი, რომელიც მოხდა თავდა-აზნაურობის ერთ-ერთ სხდომაზე. გურიის ბრწყინვალე წოდება ძალიან გააფთრებული იყო გლეხების ღირების წინააღმდეგ, რომელნიც, მათის სიტყვით, უნადგურებდნენ ბაღ-ბოსტანებს, ვენახებს და ყანებს. ისინი თხოულობდნენ, კრებას შუამდგომლობა აღედგათ მთავრობის წინაშე, რათა მათ ასეთი უნამუსო ღირების დახოცვის ნება მისცემოდათ. მაშინ მუდგარი იერიში მიიტანა გლეხების ღირებზე და სრულიად ხამართლიანად სთვლიდა თავდა-აზნაურობის მოთხოვნას ერთი ნაფიცი ვეჭილი, რომელსაც ამ ეპოქა შესამჩნევი ლაღი უჭირავს სოც.დემოკრატების პარტიაში. ასეთი იერიში ხსენებულ პირისაგან მთელიდნელი იყო კრების იმ მცირე ნაწილისათვის, რომელიც თანაუგრძობდა გურიის მოძრაობას და იმ პირსაც თავის ბანაუში სთვლიდა.

ხებს. მხოლოდ ეს პროგრამა მინიმუმი“ ისეთ შინაარსისაა, როგორც არის გერმანიის და რუსეთის სოც.-დემოკრატების პროგრამა. მათ სრულიად არ მიჰქცევს ყურადღება იმ განსაკუთრებულ პირობებს, რომელშიაც ჩვენი ხალხი იმყოფება, როგორც დამონებული ერი, ხალხს არ აუხსნეს, რომ, პოლიტიკურ და ეკონომიურ გაჭირვების გარდა, რომელსაც განიცდის რუსის ხალხი, ის კიდევ მეტ გაჭირვებაშია, როგორც ქართველი. ასეთი შეცდომა არ ჩაუდენია არც ერთ ერის სოც.-დემოკრატის რუსეთის იმპერიაში. თუ ველიკოროსების ს.-დემოკრატებს არ აინტერესებთ ნაციონალური კითხვა ეს მოვლენა სრულიად ბუნებრივია, ვინაიდან ნაციონალურ გაჭირვებას და დამკირვებას არ განიცდიან. ამიტომ ველიკოროსების სოც.-დემოკრატების აყოლა დამონებულ ერების სოც.-დემოკრატებს ნაციონალურ კითხვის გადაწყვეტაში, რასაკვირველია, არ შეჭვრიტს, და თუ ეს ჩვენში მაინც მოხდა, ამის მიზეზად ალბად პარტიის ლიდერთა გონებრივი განუვითარებლობა უნდა იქმნეს მიჩნეული.

ამნაირად ს.-დემოკრატებმა სოფლის ხალხს საქმით დაუმტკიცეს, რომ ისინი მათი ინტერესების დამცველნი არიან რითაც ნდობა და პატივისცემა დაიხსახურეს. ეს ფაქტი კი სრულიად არ ნიშნავს, თითქო გლეხობამ ს.-დემოკრატული პროგრამა არჩია ესერების ან სოციალისტ-ფედერალისტების პროგრამას. გლეხობას არჩევანი ჰქონდა. მან გამოუცხადა ნდობა მას, ვინც პირველად აუხილა თვალი და გამოეხარა მას. ჩვენი გლეხობა ისეთ ნაირად გაჭირვებული და შევიწროებული იყო ეკონომიურად და არსებულ ბიუროკრატულ მართვლობის მიერ, რომ ყოველი ჯგუფი, რომელიც შეჰპირდებოდა მდგომარეობის გაუმჯობესობას და მისთვის იმუშავებდა, ანგელოზთა გუნდად მოეჩვენებოდა. ექვს გარეშეა, სოციალისტ-ფედერალისტთა პარტიას პრაქტიკული მოქმედება რომ დაეწყო იმ დროს, როდესაც ს.-დემოკრატებმა დაიწყეს, და ამასთანავე გამოეჩინა ისეთივე ენერჯია, გამარჯვება მის დარჩებოდა, ვინაიდან სოციალისტ-ფედერალისტთა პროგრამა უფრო შეეფერება გლეხობის ინტერესებს, ვიდრე ს.-დემოკრატული პროგრამა. მაგრამ ფედერალისტებს დაავიანდათ. როდესაც ს.-ფედერალისტები ხალხში გამოვიდნენ პროპაგანდის გასაწევად ზე პროგრამის გასავრცელებლად, ს.-დემოკრატებს წინანდელ მოქმედებით ხალხის ნდობა უკვე დასახურებული ჰქონდათ და ამასთანავე სოფლის ახალგაზრდობა უკვე „დაბეჭებული“ იყო. ამიტომ იმ კუთხეებში, სადაც ს.-დემოკრატები შესულიყვნენ, — ასეთი კუთხეები კი დასავლეთ საქართველოში უმეტესი იყო, — ესერებს და სოც.-ფედერალისტებს დიდი გასავალი არ ჰქონდათ. გამიგონია შემდეგი შემთხვევა. ერთ სოფელში, სადაც ს.-დემოკრატები დიდი ხნიდან მოკალათებული იყვნენ, ესერი ჩასულა და უქადაგნია ხალხისათვის. ერთ დამსწრეთაგანს ძალიან მოსწონებია ესერის სიტყვა და უთქვამს: „მართლა, კი კი ყოფილა ეს რევოლუცია თუ რაცხაა, მარა დემოკრატიაზე ბევრი გვაქ დახარჯული და ეხლა ხელს არ მოგვცემს რევოლუციის მივეცდლოთო...“ ამას ვარდა ს.-დემოკრატები ყოველ ვვარ ზომებს ხმარობდნენ, რომ მოწინააღმდეგე პარტიის აგიტატორები ხალხს არ დაახლოვებოდნენ. სოციალ-დემოკრატის „ხელჯობიანები“ როგორც კი შეიტყობდნენ, რომ ესერი ან სოციალისტ-ფედერალისტი მოდის აგიტაციის გასაწევად, მყისვე დაუწყებდნენ ხალხს შეგონებას, — ეს აგიტატორი მემამულის ინტერესების დასაცავად მოდის და თქვენი მოტყუება უნდაო,

ხანდახან პოლიციის ჯაშუშადაც კი აქცევდნენ ასეთ „თავხელ“ აგიტატორს. სიტყვის წამოთქმის დროს კი ერთ აურ-ზაურს ასტებდნენ და ცდილობდნენ, ხალხი დაშლილიყო და პროპაგანდისტის სიტყვა არ მოეგონინა. ზოგიერთ ალბაგას თვით აგიტატორს მიმართავდნენ შემდეგის წინადადებით: „ჩვენ ხალხი მომზადებული და გაწრთვნილი გვყავს, ეხლა თუ თქვენ დაუწყეთ მათ ქადაგება, დავთარი დაებნევა (?). ამიტომ ჩვენ იძულებული ვართ აგიტაციის ნება არ მოგცეთ; თუ ურჩობას გავიწვევთ, იძულებული ვიქნებით ძალა ვიხმაროთ და ამ კუთხიდან გაგაძვევოთ“.

ასე თუ ისე, ს.-დემოკრატებმა მაგრად მოიკიდეს ფეხი გუბერნიის უმეტეს ნაწილში და თვით ქალაქ ქუთაისში და მხოლოდ მცირედი ნაწილი დარჩათ ესერებს და ს.-ფედერალისტებს. თვით რევოლუციის დროს ფედერალისტებმა სოფლად საგრძნობელი ძალა და ენერჯია გამოიჩინეს, მაგრამ ჩვენი სოციალ-დემოკრატები მაინც ვერ მოარბილეს. ს.-დემოკრატები თავისას გაიძახოდნენ: ვინც მარქსის სურათის წინ არ მოიყრის მუხლს, ის ხალხის მტერი არისო. რაც უნდა დიდი მხნეობა და თავგანწირულობა გამოეჩინათ ს.-ფედერალისტებს ან ესერებს საერთო მიზნის მისაღწევად, ს.-დემოკრატები მაინც ლანძღვა-გინებით იხსენიებდნენ მათ.*)

ერთი სიტყვით, შეიძლება ითქვას, რომ რევოლუციის დროს თითქმის მთელი დასავლეთი საქართველო ს.-დემოკრატების ხელში იყო, და არ შეეცდებოდა, თუ ვიტყვი, რომ მცხოვრებთა დიდი ნაწილი იძულებული იყო თავისი თავი მუშათა პარტიის მომხრედ გამოეცხადებია.

ამ ნაირი ძალთა განაწილება იყო მებრძოლ პარტიათა შორის, როდესაც მთავრობამ დასავლეთი საქართველო დაუთმო ალიხანოვს. აქ კი გაბატონებულმა პარტიამ მოულოდნელი წინდახედულობა და კეთილ-გონიერება გამოიჩინა: ფიცხლვ იარაღი დაჰყარა და თავს უშველა... ალიხანოვი კი საბრძოლველად ჩამოვიდა და სისხლი სწყუროდა, რის გამო იმ გარემოებამ, რომ მას წინააღმდეგობას არავინ უწევდა, თითქო უფრო გაახელა... ჯარებიც უფრო გაბედულად და გულ-დამშვიდებით მოქმედობდნენ, რადგანაც დარწმუნდნენ, რომ მოწინააღმდეგე და ხალხის მომხრე არსად სჩანდა... სამართლიანად შეუძლია ალიხანოვს გაიმეოროს ქართული ანდაზა: სოფელი ვნახე უძალო, შიგ გავიარე უჯოხოო. როდესაც ალიხანოვმა გული იჯერა უპატრონო ხალხის წვადაგვით და ხოცვა-ჟლეტით, და მისი დამქაშნი, რომელთა რიცხვში მრავალი ქართველი ბრწყინვალე გვარის შვილიც იყო, მოილაღენ, ს.-დემოკრატებმაც იწყეს ნელ-ნელა თავთავის რაიონში დაბრუნება. მათვე ურჩიეს ხალხს, სათათბიროს არჩევნებში მიეღო მონაწილეობა. ამ შემთხვევაში მთავრობის განზრახვას არ ეწინააღმდეგებოდა სოციალ-დემოკრატების მოქმედება და ისიც ხელს არ უშლიდა, რის გამო სრულიად დაუბრკოლებლად, ჩვეულებრივის ენერჯიით შეუდგნენ არჩევნების საქმეს.

თავდაპირველად ს.-ფედერალისტებმა სათათბიროს ბოიკოტი გამოუცხადეს, მაგრამ შემდეგ გადაწყვეტილება შესცვალეს და მოისურვეს წარმომადგენლის გაგზავნა სათათბიროში. იმ რაიონებში, სადაც მათ გავლენა ჰქონდათ, თავისი

*) შევეძლო მრავალ ფაქტის დასახელება, რომელიც სოციალ-დემოკრატებს ჩაუდენიათ მებრძოლ პარტიათა წინააღმდეგ იმ მიზნით, რომ მათთვის ხალხის თვალში სახელი გაეტეხათ; ეს ისეთ ღირსების ფაქტებია, რომელიც არ შეეფერება არავითარ პარტიას, მაგრამ ამაზე ლაპარაკი დღეს დღეობით უღრთოდ მიგვანინა.

ამომრჩევლები გაიყვანეს, მაგრამ სათათბიროში წევრების არჩევნების დროს მათ კანდიდატებს მაინც არ დაუჩრათ საკმაო ამომრჩეველი ხმა. სოციალ დემოკრატებს, რუსები რომ იტყვიან, «НОВЕВТО» და მათ კანდიდატებს მოლოდინზე მეტი თეთრი კენჭი ამოუვიდათ. შეღარებით თვალსაჩინო ბრძოლა ს.-დემოკრატებსა და ს.-ფედერალისტებს შორის ქუთაისში გაიმართა. არც ერთს მათგანს იმედი არ ჰქონდა პარტიული ხმებით გაეყვანა თავისი კანდიდატები, რის გამო ისეთი პირების კანდიდატურა წამოაყენეს, რომელთაც უფრო მეტი სახელი ჰქონდათ დამსახურებული მოქალაქეობის მხრივ, როგორც პიროვნებას და არა როგორც ამა თუ იმ პარტიის წევრს. ასეთი ხერხი კიდევ მისახვედრი იყო ს.-ფედერალისტების მხრივ, რომელთაც პარტიულ ხმებით გამარჯვების იმედი არ ჰქონდათ, მაგრამ სრულიად გაუგაუვებარი იყო ასეთივე ხერხი სოციალ-დემოკრატების მხრივ, რომელნიც წინაწინ დარწმუნებულნი უნდა ყოფილიყვნენ, რომ სხვის დაუხმარებლად გაიმარჯვებდნენ. ამასთანავე ქ. ქუთაისის არჩევნებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა სოციალ-დემოკრატებისთვის, ვინაიდან აშკარა იყო, რომ თუ ისინი გაიმარჯვებდნენ გუბერნიაში, ორ წარმომადგენელს სათათბიროში ქუთაისის ამომრჩეველთაგან გაეზავნიდნენ. მიუხედავად ამისა, მათ ქუთაისში ამომრჩევლებად წამოაყენეს არა ისეთი პირები, რომელთაც უფრო დიდი ღვაწლი მიუძღოდნოთ პარტიის წინაშე თავის მუშაობით, არამედ ისეთნი, რომელნიც «СЪ ИЗВЪСТНЫМЪ ПОЛОЖЕНІЕМЪ» იყვნენ. ბ. ჯაფარიძე ხომ ნამდვილი «უქსია» ს.-დემოკრატულ პარტიაში, მაგრამ არც მაინც და მაინც დიდი ხანი გასულა მას აქეთ, რაც ბ. გომარათელი ანაფემას გადასცეს...

შედგვი არჩევნებისა იყო ბრწყინვალე გამარჯვება სოც.-დემოკრატებისა და სასტიკი დამარცხება ს.-ფედერალისტებისა, რაც მოსალოდნელი იყო, თუ მხედველობაში მივიღებთ ახლო წარსულს და აწმყოს. ასეთი შედეგი კი იმას ნიშნავს, რომ ხალხი იმ პარტიას დაუჭერს მხარს, რომელიც დროს გაუწვდის მას დამხმარებელ ხელს, თუნდაც ამ ხელმა არც იმდენი დახმარება გაუწიოს, რამდენსაც ხალხი მისგან მოელოდა.

ქუთათუი

ბატონული თაბაღ-ბუნაშრობა და გლმობა

(დასასრული*)

ბატონ-ყმობის დროს თავადის სისხლსა და ხორცში გამჯდარი ბატონური სიამაყე და გლეხის მიერ შეთვისებული მონური ინსტიქტები ჯერაც არ გამქრალა. ადამიანის ცხოვრებაში ეს ისეთი იარა იყო, რომელიც მორჩენის შემდგავ სტოვეებს თავის კვალს. მემამულე დღეს გადარბდა, გადატაკდა, ცხოვრების წინმსვლელობით მისმა წოდებამ თავისი ელფერი, მნიშვნელობა დაკარგა, მაგრამ გლეხის წინაშე ის თავს დღესაც ბატონად გრძნობს. გლეხი მონობისგან განთავისუფლდა, დღემდის თანდათან პოულობდა და საცაა სულაც მოიპოვებს ყოველგვარ მოქალაქობრივ უფლებას, მაგრამ მემამულის წინაშე ის ისევ მონაა, ის ისევ იმცირებს თავს, ისევ პირმოთნეობს, რადგან, თუ ასე არ მოიქცა, შიმშილით მოკვდება. თუ მემამულე არ აბატონა, თუ თავდაბლად არ მოიქცა, მემამულე მწიწს საღალოდ არ მისცემს, ტყეში არ გაუშვებს, საბალახეს მოუსპობს, წყალს არ მიაკარებს, და

ყველა ეს თუ გლეხებს მოაკლდა, შიმშილისგან სული ამოხდებოთ.

აი, ამგვარად არის დამოკიდებული დღეს გლეხი თავადისაგან და ნურავის გაუქვირდება, თუ ვიტყვი, რომ ბატონ-ყმობა დღესაც არ მოსპობილა ჩვენში.

როგორც სამხედრო დისციპლინა მოითხოვს ჯარის კაცისაგან აფიცრთან ლაპარაკის დროს ერთგვარ მონურ ლაპარაკსა და ქცევას, როგორც, მაგალითად, «ჩესტის» ვაკეთებებს და პასუხებს; «ТАКЪ ТОЧНО, НИКАКЪ НѢТЬ, ВАШЕ БЛАГОПОУДІЕ», ისე სოფელში ერთხელეც დამყარებული ზნე-ჩვეულება მოითხოვს, რომ გლეხი მემამულეს სხვანაირად ელაპარაკებოდეს და მემამულე გლეხს—სხვანაირად. გლეხი გლეხს რომ შეხვდება, ერთი მათგანი რაც გინდ შეძლებული იყვეს და მეორე—ღარბი, ეტყვის: «გამარჯვება» და გაივლის. თუ შეხვდა თავადსა ან აზნაურს, გინდა უცნობი იყვეს, გინდა უღირსი, უნდა ქული მოინადოს და მოწიწებით უნდა უთხრას: «სალამო (ან დილა) მშვიდობისა». «გამარჯვება» რომ უთხრას, ის პასუხს არ მისცემს და შეიძლება კიდევ გალანძლოს. ოცი--ოცდაათი გლეხი რომ იჯდეს და ლაპარაკში იყოს გართული, თუ გამოიარა მემამულემ, გლეხებმა ლაპარაკი უნდა შესწყვიტონ და ფეხზე წამოდგნენ. ქვემო ქართლში ამის შესახებ უფრო უარესი ჩვეულება არსებობს. გლეხი თუ მიდის ცხენით ან ურბით და გზაში შეხვდა თავადს, უნდა გადგეს ვანზე, ცხენიდან ჩამოხტეს და იდგეს ქუდმოხდილი, სანამ თავადი გვერდით არ გაუღის და კარგად შორს არ წავა. მონობის ამგვარ გამოხატვას გენერალიც კი ვერ მოსთხოვს უბრალო ჯარის კაცს!

ხშირად შეხვდებით შემდეგ სურათს: ტახტზე ან სკამზე მოკეცილი ზის მემამულე თავის აივანზე ჩიბუხით პირში და ელაპარაკება ეზოში მდგომ გლეხებს, რომელთაც მოუხდიათ ქუდები და ღვანან მოთმინებით. რაც გინდ წვიმა იყვეს, თოვლი, სიცივე თუ სიცხე, გლეხს აზრად არ მოუვა ქული დაიხუროს, და არც მემამულე ეტყვის: ქუდები დაიხურეთო. აი კიდევ ნაშთი ბატონ-ყმობისა: მიდის, მაგალითად, რომელიმე თავადი სოფელში ღაღებისა და სხვა და სხვა გადასახლების ასაღებად მიდის და მიჰყავს თან ცხენებით ორი-სამი ამხანაგი, რათა გზაში და იმ დროს, რასაც სოფელში დარჩება, არ მოსწყინდეს და ფულის აღებასთან ერთად დროც კარგად გაატაროს. მიჰყავს აგრეთვე თან ბიჭები, ტყის მცველები და სხვანი. ეს ხროვა, ათი—თორმეტი კაცი და ამდენივე ცხენი უნდა გამოჰყვებოს სოფელმა, სანამ მემამულე საქმეს ვაათავებდეს და სხვა სოფელში გადავიდოდეს. გაჩნდება ძღვენების ზიდვა. თუ ძღვენი გლეხმა გლახა მიიტანა ან ვერ შესძლო მიტანა, მემამულე გლეხს არაფერს ეტყვის, მაგრამ თავის მცველებს მოიხმობს და ცხელ დღეს დააყენებს: ძღვენი თუ არ მოიტანა გლეხმა, ან თქვენ რა გაქამოთ, ან ცხენებსაო. ამიტომ მცველები ხშირად დაუხვდებიან ხოლმე გლეხებს სოფლის ბოლოში, დაუსინჯავენ ძღვენებს და ვაი იმის ბრალი, ვისაც არ მოაქვს: ქათამი, ცხრა პური, დიდი დოქი კარგი ღვინისა, ყველი, ქერი და ზუე,—ამისთანა «თავხედს» სცემენ და უკან აბრუნებენ.

მაგრამ გლეხის წვალება და ზარალი ამით არ თავდება. ამ გვარი «მკვტეუცია» ხშირად ზაუხულში ან შემოდგომაზე ხდება, როდესაც გლეხისათვის ყოველი საათი ძვირფასია. მემამულე იბარებს გლეხებს სამუშაო დღეს ყველას ერთად. გლეხები იკრიბებიან ძღვენებით დილით, გათენებისას, მემამულეს თავის დამქაშებით სძინავს, შუადღისას იღვიძებს, შემ-

*) იხ. «იველი» № 17.

დევ მუსაიფობს და ორ სამ გლეხთან ვერ მოასწრებს ანგარიშის გასწორებას, რომ საილის დროც მოდის. სუფრაზე სხდებიან და ქეფი გრძელდება საღამომდინის, საღამოზე დრო აღარ არის, გლეხები სახლებში ბრუნდებიან იმითი, რომ ხვალ დილით გათენებისას ისევ მოვიდენ ძღვენებით და საღამოზე ისევ დაბრუნდენ სახლში საქმის გაუკეთებლად. ამ გვარ „ექსტრემის“ დროს გლეხი ჰკარავს ერთ კვირას, შვიდიოდე ქათამს, ორმოცზე მეტს პურს, ორ ჩაფამდე ღვინოს და სხვა ბევრს რასმე.

როგორც ყოველ-გვარი „ექსტრემის“, „ბატონის“ ამ გვარი „მობრძანება“ გლეხის დამლუპველია. გლეხს გინდა უთხარი: „სოფელში ბატონი მოვიდა“ და გინდა ხორველის გაჩენის ამბავი აღუწყე. ორივე მოვლენას ერთგვარად მიიღებს, თუმცა ამ გვარი „ექსტრემის“ და ამ გვარი „ბატონის“ გლეხს მუდამ უდგია სახლში. პირველი წელიწადში ერთხელ აძრობს ტყავს, უკანასკნელი კი ნელ-ნელა, შეუმწველად აღარბებს და სულს უხუთავს საბრალო გლეხს. ეს არის: მემამულის ტყისა და ველის მცველები, სხვა და სხვა ოსები, ჩაჩნები, თათრები, ინგუშები, რომლებიც მართლა რომ გლეხის სისხლით საზრდოვობენ.

მემამულე რომ იყენებს ტყისა ან ველის ცველად ამ კაციკამიებს, შემდეგი საუბარი ხდება მათ შორის: „კაცს მოჰკლავ?“ — „მოვკლავ“, „სასამართლოში ტყუილად დაიფიცებ?“ — „დაიფიცებ!“ „გლეხკაცს შვილს არ მოუწათლავ, არ დაუმეგობრდები?“ „არ მოუწათლავ, არ დაუმეგობრდები!“ „კარგი, მაშ, შენ გექნება თვეში ჩემგან ერთი თუმანი (ხანდახან ნაყლები) ჯამაგირი. რასაც დაიქერ ტყეში ან შინდორში საქონელს თუ უბაჟოდ ტყის მზიდველ ადამიანს და რასაც გადახდევინებ, შენი იქნება. თუ კაცს დასჭრი ან მოკლავ, სასამართლოში ხარჯი და ცდა ჩემი იქნება. აბა, შენ იცი, როგორიც ერთგული იქნება!“ ამით თავდება მათი მოლაპარაკება. მცველი, ჯამაგირს გარდა თუ თვეში 7-8 თუმანი არ აიღო, ადვილზე არ გაჩერდება. ამ ფულს იგი ყოველ თვე იღებს გლეხის კისრიდან. დღე და დამე მშვიერ მცველივით დადის წყლის ნაპირებზე, ტყესა და შინდორში და „კანონიერად“ და უკანონოდ ჰყვლიფავს, ვისაც კი მოასწრებს. თუ ვინმე ძალაზე დაუდგა, თოფი მზადა აქვს, ან დასჭრის, ან მოჰკლავს და, თუ მემამულემ უშეგლა, ხომ კარგი, თუ არა და გადავარდება და წავა ისე, რომ მის კვალსაც ვერ იპოვნის.

თავიდან ფეხებამდე შეიარაღებული, მხეცი, უგულუო, დაუნდობელი ის შიშსა ჰგვრის მთელს არე-მარეს. გლეხი მის წინ ცახცახებს და მზად არის უკანასკნელი პერანგი გაიხადოს და მისცეს, ოღონდ მისი რისხვა არ დაიმსახუროს. ის ისევე დაბლა უკრავს მას თავს, როგორც „ბატონს“, ისევე სძულს, როგორც ის. არის გაჩუმებული და მოთმინებით იტანს ყოველგვარ დამცირებას, დაბეჩავებას, ყვლიფავს და ძარცვას. ყოველი მათგანი ცალ-ცალკე ძალით ვერ სჯობნის მემამულეს. სასამართლოებში სამართალს ვერ პოვებს. ამას ზედ დაუმატეთ ის გარემოება, რომ ოდესღაც მდიდარი, ხოლო დღეს გაღარიბებული მემამულე არაფერს არ ეჩიდება და ყოველგვარ საშუალებას ხმარობს, რომ თავისი ბიუჯეტი როგორმე შეავსოს. ხშირად უგირავებს ან ჰყიდის გლეხზე მიწას და ისევ უკან ართმევს; ყოველ კუთხეში ხაფანგს ავებს, რომ როგორმე გააბას შიგ გლეხი და ერთი ორი მანათი გამოსცინოს. მაგალითად, ერთმა მემამულემ არ მოისურვა თავის

ვის ვენახის შეღობვა იმ მიზნით, რომ გლეხის ხარი, ძროხა ან ღორი გადავა, დაიქერ და ფულს გადავახდევინებო.

ერთის სიტყვით თავად-აზნაურობამ თავისი ქცევით იქამ. დისინ მიიყვანა საქმე, რომ მისი გულ-კეთილობა, კეთილი განზრახვა, გლეხის სიყვარული, მასთან შეგობრობის სურვილი დღეს გლეხს არა სჯერა და, რაც გინდ ეფიცოთ და ერთ ორ საქმეშიაც დაუმტკიცოთ, არც დაიჯერებს. თავადმა ან აზნაურმა რომ შეაძლიოს გლეხს საჩუქრად ფული, ან სხვა რამე, უკან დაიწვეს და არ მიიღებს ნაჩუქარს, აქ რალაცა მალეული აზრია, თორემ ვის გაუგონია, რომ თავადმა გლეხისთვის სიყვითე მოინდომოსო.

აი ის წვრილმანი მიზეზები იმ სიძულვილისა, რომელიც ზემოთ აღვნიშნეთ; აი, სხვა უმათარეს მიზეზებს გარდა, რით აქვს დაკოდლი გული გლეხს თავად აზნაურობისაგან. აი პასუხი იმ თავადსა და აზნაურს, რომელიც, როგორც ზევითა ვსთქვი, სჩივის: რა დაუშავე გლეხს, რომ დღეს ის მდევნის და სიკვდილს მიქადისო. ამ მოვლენაში პირადობა არავითარ როლს არ თამაშობს. პირადად შეიძლება რომელიმე თავადი ან აზნაური, მეტადრე იმ თავად-აზნაურთა ჯგუფისა, რომელიც თავისი ხელით მუშაობს და გლეხისგან არაფრით განიჩრჩევა, შეიძლება კარგი მიპართულებისა იყვეს, გლეხთან მეგობრული, ადამიანური განწყობილება ჰქონდეს, მაგრამ გლეხთა მოძრაობის ტალღა იმასაც მოხედეს, როგორც მემამულეს, როგორც წოდების წარმომადგენელს, რადგან ამ ორი სახელის გაგონება ქართველ გლეხს გულის მუწუქზე ხვდება და იარას უკარავს.

ქვეყნობა.

პატარა უძიარება

გურიაში მასწავლებელთა კავშირი შესდგა. მოიწვიეს დამფუძნებელი კრება, შეიმუშავეს პროგრამა და საქმესაც შეუდგნენ. დღემდის საქართველოში რამდენიმე კავშირი არსებობდა მასწავლებლებისა და ამ ორ დღეში კახეთშიც დაარსდა ახალი კავშირი. გურიის მასწავლებლებს შეეძლოთ ან ერთ კავშირს მიჰყვებოდნენ, ან მეორეს, ან არც ერთს, მაგრამ კავშირების დაარსებაში კი მონაწილეობა უნდა მიეღოთ. მათ დააარსეს საკუთარი, გურიის კავშირი და ამით ერთხელ კიდევ დაამტკიცეს, რომ სოც.-დემოკრატების ბანაკში „სიტყვა სხვაა, საქმე სხვაა, შუა უძევს დიდი ზღვარი“. გურიის მასწავლებელთა დიდი უმეტესობა სოც.-დემოკრატები არიან და, რასაკვირველია, სავსებით აღიარებენ მაქსიზმის ცენტრალიზმის პრინციპს. ამ პრინციპის ძალით ისინი უნდა მიჰყვებოდნენ საქართველოში არსებულ მასწავლებელთა ერთ-ერთ კავშირს, ან დაეარსებინათ ახალი კავშირი მთელ საქართველოს მასწავლებლებისა და თავისთვის ავტონომიური თვითმართველობა მოეთხოვათ. მაგრამ ისინი მზად არიან ფაქტურად თუნდ სრულიად გამოეყვენ მთელ რუსეთსა და საქართველოსაც, ოღონდ ნუ ათქმევიანებთ მათ, რომ ისინი ავტონომიის მომხრე არიან. მაგრამ ეს სხვათა შორის იყოს.

დიდი ყურადღების ღირსია შემდეგი ფაქტი, რომელიც ისევ გურიის მასწავლებელთა კავშირის ცხოვრებას შეეხება.

ამ კავშირს ჯერ პირველ რიგე არ შეურობია, ჯერ ფეხი არ აუდგამს და ეხლავე ვიწრო დოკმატიზმისა და პარტიულ ფანატიკოსობის მორევისკენ იწვევს. მასწავლებლებს გაღაუწყებტით სახაფხულოდ ბანხაროს მთებში წასვლა და იქ სამასწავლებლო კურსების დაარსება. დაიწყო ლაპარაკი და მითქმამოთქმა იმის შესახებ, თუ ვინ მოვიწვიოთ ლექტორებადო.

უმეტესობა, რასაკვირველია, იმ აზრისა ყოფილა, რომ ლექტორები სოც.-დემოკრატიულ პარტიას უნდა ეკუთვნოდნენ. ვიღაც მასწავლებელს უხსენებია ტფილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიას ზედამხედველი შიო ჩიტაძე*), მაგრამ აღმოჩენილა, რომ ჩიტაძე სოც.-დემოკრატი არ არის, და გურიის მასწავლებლებმაც, რასაკვირველია, უარჰყვეს ისეთი ლექტორი, რომელიც ლიტერატურის ისტორიის მარქსიზმის თვალთა ხედვის ისრით არ ახსნიდა. მე ხშირად ვყოფილვარ სოფელში და საკმაოდ ვიცნობ ჩვენებურ სოფლის მასწავლებლებს. მათი არქია შედგენილია შემთხვევით, ძალად მაცხონე მასწავლებლებისგან, რომელთა გონებრივი ბავაჯი — და ხშირად ზნეობრივიც — უმცირესის პირველ საფეხურს არ ასცილებია. მე არავისგან არ ვთხოვლობ ამა თუ იმ მასწავლებლის ატტესტატს და არც სოფლის მასწავლებლებს მოვთხოვ სიბრძნის ოფიციალურ იარაღს, მაგრამ, იმედია, ყველა დამეთანხმება, რომ უფლება მაქვს მოვთხოვო სოფლის მასწავლებლებს ის, რასაც თხოვლობს პედაგოგის ძირითადი პრინციპი: ცოტადენა ცოდნა და სურვილი ახალ ცოდნის შექმნისა. გურიის მასწავლებლებს კი აქ იათ სურვილი საზოგადოდ ცოდნის შექმნისა და დიდი ხალისი აქვთ სოც.-დემოკრატიულ მოძღვრების შესწავლისა. მე იმასაც დავუმატებ, რომ მარტო ერთ რომელიმე მოძღვრების შესწავლას ისევ სრული უფიცობა სჯობია. სხვა რომ არა იყოს რა, უფიცი ადამიანი ფანატოკოსი და ბრმა დოგმატიკოსი მინც არ იქნება. რა უნდა ასწავლოს ახალგაზდა თაობას იმ მასწავლებელმა, რომელმაც არა თუ არაფერი არ იცის, არამედ არც უნდა ისწავლოს რამე.

გურიის მასწავლებლებმა ახალ დაწესებულებას ტყუილად დაარქვეს მასწავლებელთა კავშირი. მე მათს ორგანიზაციას ასეთ სახელს დავარქმევდა: გურიის მასწავლებელთა ფილიალური განყოფილება რუსეთის სოც.-დემოკრატიულ მუშათა პარტიისა.

* * *

ნუ ეწყინებათ გურიის მასწავლებლებს. მე იმათ იმას კი არ ვუსაყვედურებ, რომ ისინი სოც.—დემოკრატები არიან. არა, ასეთი საყვედური ჩემის მხრით უარყოფა იქნება პიროვნებისა და პირად რწმენის თავისუფლებისა, რომელსაც მე თვითონ ვეთაყვანები. ზემონათქვამით მე მხოლოდ იმის თქმა მინდოდა, რომ ჩვენმა სკოლამ თვითმპყრობელობას ერთი საზიზარარი სენი ჩამოართვა და თვითონ მიისაკუთრა. განა დღემდის იმას არ გავიძახდით, რომ სკოლაში პოლიტიკა არ უნდა იყოს გამეფებული? განა დღემდის თვითმპყრობელობას იმას არ ვუკიციებდით, რომ იგი მასწავლის გონებას დღომითა და პარტიულ მოძღვრებით ახშობსო? ამ საგანზე მთავრობას საშინელი ბრძოლა ავუტეხეთ, ზოგ პოზიციანზე გავიმარჯვეთ კიდევ, მაგრამ ბოლოს აღმოჩნდა, რომ იმ პოზიციიდან, რომელსაც წინად პრინციპიალურად უარყოფდით, მთავრობის იეზუიტიზმი და დღემა გავდევნეთ და მის ალაგას ჩვენი საკუთარი დღემა და იეზუიტიზმი დავამკვიდრეთ. მე ისევ პარტიობანაზე მაქვს ლაპარაკი და ვფიქრობ, რომ სკოლაში პარტიულ დროში შესვლა ბოროტმოქმედებაა. სკოლაში ცოდნისა და შრომის მაგივრად შეაქვთ პოლიტიკა, პარტიული პროპაგანდა და პარტიული შეჩქმობა. მე არ მინდა ცალკე მაგალითების დასახელება და ეს არც არის საჭირო.

*) მოკლულ იქნა 4 ივლისს გიმნაზიის შენობაში კახაბებისა და სალდათების მიერ.

ყველამ კარგად ვიცით, როგორ მონაწილეობას იღებს ჩვენი უსუსური მოსწავლე ახალგაზდა პარტიულ ცხოვრებაში. იშვიათად შეხვდებით 12—15 წლის მოსწავლეს, რომელიც თავიანთებთანად ამოვლებული არ იყოს ამა თუ იმ პარტიის საღებავში და მუშტების ქნევით არ ამტკიცებდეს ან ცენტრალიზმს, ან ფედერაციას, ან ანარქიზმსა და ათასგვარ „იზმებს“. მე თვითონ ვიცნობ ისეთ მოსწავლევებს, რომელნიც ამ მოკლე ხანში ავანტიურისტებად და ქუჩის მაწანწალებად გადაიქცნენ. ჩვენი მოსწავლე თაობა ისედაც დაბლა სდვას თავის გონებრივ განვითარებით და შრომის უნარით. მკონი არც ერთ ერის მოსწავლე თაობას ისე კარგად არა აქვს დაზღვირებული პარტიული პროგრამა, როგორც ქართველ ახალგაზდაობას, მაგრამ ამავე დროს არც ერთ ერის მოსწავლე ახალგაზდაობა გონებრივად ისე დატაკი არ არის, როგორც იგივე ქართველი მოსწავლე თაობა. ჩვენს ახალგაზდაობას ცოდნის შექმნა, შრომა, მეცადინეობა და მუდმივი ენერგიული მუშაობა იმდენადვე ენელება, რამდენადაც ეადვილება მარქსის კომუნისტურ მანიფესტის, ან ორკროშიან პროშურების დაზღვირება და დაღეჟვა. ამა ერთი ჰკითხეთ რომელიმე „მომზადებულ“ „ამხანაგს“, რომელ კონგრესზე რა თქვეს მასლომა, პლენარემა, ბებელმა, მარტოემა და ლენინმა და რა უპასუხეს კარსკიმ, ჟორესმა, ვედმა, ვანდერველდემ და ლაფარემა; ჰკითხეთ და დარწმუნებული იყავით, რომ ფონოგრაფიულის სისწორით გიპასუხებენ „ამხანაგ“ ჟორესისა და პლენარეის ნალაპარაკებს. მაგრამ, აბა, ერთი ჰკითხეთ იმავე ამხანაგს, რა სთქვეს ამა თუ იმ მეცნიერულ კონგრესებზე ენრიკო ფერმი, ჰალევიმ, მენიკოემა, ლომბროზომ, ჰეკელმა, სენიბოზმა და ედისონმა; ჰკითხეთ და იგივე „ამხანაგი“ ან პირს დააღებს, ან ხელს ჩაიქნევს და მოგ შორდებათ. ჰკითხეთ მას, რა განსხვავებაა ორტოდოქს მარქსისტებსა და რევიზიონისტებს შორის, რა და რა თხზულებები დასწერეს კაუციკიმ, ბერნშტეინმა, გედმა, ლიბკნეხტმა, ფოლმარმა, მერინგმა და ზინგერმა, ან რა სწერია რუს. სოც.-დემ. პარტიის მეოთხე თუ მეშვიდე მუხლში და ისეთ პასუხს მიიღებთ, რომ ერთი ასოც არ შესცდება; მაგრამ, აბა, იმავე თუთიყუშს ჰკითხეთ, ვინ დასწერა „ბრანდტი“, „იმპერატორი და გალილევილი“, „სულით ობოლნი“, „რუგან მაკარების ოჯახი“, ან ვინ არიან ნიუტონი, იხენი, ტოლსტოი, კაპერნიკი, გალილეი, დარვინი, ლაპლასი, ნიკშე, გიული, ვერბილი, რუბენსი ტიციანი, გიოტე და ათასსხვა უკუდავი გეიოსი; „ამხანაგი“ ან ვერაფერს გეტყვით, ან კიდევ სერიოზულად დაგიწყებთ იმის მტკიცებას, რომ ტოლსტოისა, ნიკშე, გიულისა, კრაპოტკინსა, იხენსა და შტირნერს შორის არავითარი განსხვავება არ არის, რადგან ყველანი ანარქისტები არიანო, ან გიოტეს ბურჟუაზიულ მწერლის იარაღს მიაკრავს, ტიციანსა და რუბენსს ბურჟუაზიის მოსამსახურეებს უწოდებს, ყველას გამოგილანძლავთ და თქვენც ლექციას წავგიკოზავთ ორკაპეციან პროშურიდან შესახებ იმისა, რომ პროლეტარიატის ინტერესებს ცალს მხოლოდ რუსეთის სოც.-დემ პარტია და მხოლოდ ეს პარტია დაამყარებს ამ ქვეყნად სოციალურ სამართლიანობას, ძმობას, ერთობას და საერთაშორისო სოლიდარობას. სიფიწროვე აზროვნებისა და ცალმხრივობა ცოდნისა (უკეთ რომ ვთქვათ, სრული უცოდინარობა) ჩვენი ახალგაზდაობის დამახასიათებელ თვისებას შეადგენს. და ჩვენი მასწავლებლებიც თავიანთ პარტიულ ფანატიკოსობით ხელს უწყობენ მოსწავლე ახალგაზდაობაში ცალმხრივობისა და ვიწრო

დღამატიზმის განვითარებას. მათთვის იმას კი არა აქვს მნიშვნელობა, რომ მოსწავლემ შეიძინოს რაიმე ცოდნა; არა, მათთვის მხოლოდ იმას აქვს მნიშვნელობა, რომ მოსწავლემ ან სოც. დემოკრატიის ქუდი დაიხუროს, ან ფედერალისტისა და ან ნაციონალისტისა. ტვილისში არის ისეთი სასწავლებელი, სადაც ცხრა მეთაფი ფედერალისტები არიან; არის მეორე სასწავლებელი, სადაც ცხრა მეთაფი სოც.-დემოკრატები არიან; არის მესამე და მეოთხე სასწავლებელი, სადაც უმეტესობა ან დაშნაკცკანები, ან რუსი „პატრიოტები“ არიან. არ შეიძლება ითქვას ამა თუ იმ სასწავლებელზე, ეს რუსული სასწავლებელია, ან-ქართული, ან-სომხური. უნდა ითქვას ეს სოც.-დემოკრატების სასწავლებელია, ეს-დაშნაკცკანებისა, ეს კი-ფედერალისტებისაო. პარტია შავ ღრუბელივით მოედო რუსეთს და უფრო კი საქართველოს, სადაც პარტიულმა ლოლიკამ, პარტიულმა ეთიკამ, პარტიულმა მორალმა და პარტიულმა პედაგოგამ ყველაფერი განდევნა და თავბედურად შეამტვრია კარები ოჯახშიაც, სკოლაშიაც, სასამართლოშიაც, საქველმოქმედო საზოგადოებებშიაც და ლამის არის მძვავ ქალთა სახლსაც ეწვიოს.

* *

„ახალმა ცხოვრებამ“ სამსვეტიანი წერილი მიძღვნა, რომელშიაც ამტკიცებს, რომ მე მოეყოლივარ „დღედაბრულ ლანძღვა-გინებას და უშინაარსო აბდაუბდას, რომელიც მით უფრო სასაცილოა, რომ მე ჩემი „თავი ფრიალ განათლებულ და განება მახვილ პოლიტიკოსა“ მომაქვს.“

ასეთ ზებლიცებზე მე არას ვუპასუხებ წერილის ავტორს, და მხოლოდ ორიოდ სიტყვას ვიტყვი საგნის შესახებ. ახალ ცხოვრების ფელეტონისტი ამტკიცებდა, რომ ეროვნულ საკითხს უკიდურესობამდე შეასუსტებს მხოლოდ დემოკრატიული რესპუბლიკა და რუსეთიც სწრაფის ნაბიჯით მიექანება ასეთ რესპუბლიკისკენაო. ამის დასამტკიცებლად ავტორს მოჰყავდა შვეიცარიის ფელეტონისტი რესპუბლიკა, მე კი ვფიქრობდი ამერიკაზე და საფრანგეთზე, სადაც ეროვნული ჩაგვრა ძლიერია მეთქი. ამაზე „ახალ ცხოვრების“ პრესისის მიმომხილველი მიპასუხებს: „მას (ე. ი. მე) საფრანგეთი დემოკრატიული რესპუბლიკა ჰგონია!“ და ცოტა ქვეით სწერს, რომ „დღეს ევროპაში დემოკრატიული რესპუბლიკა არსად არსებობს“. მაშ რას ეძახის ავტორი დემოკრატიულ რესპუბლიკას? აი რას: „დემოკრატიული რესპუბლიკა ისეთი პოლიტიკური ფორმაა, სადაც გაბატონებულია არა კაპიტალისტები ესა თუ ის ნაწილი, არამედ ბურჟუაზია, როგორც ერთი მთლიანი კლასი“. მე მგონია ჩემი მოკამათეც დამეთანხმება, რომ შვეიცარიაში გაბატონებულია „ბურჟუაზია, როგორც ერთი მთლიანი კლასი“ და „არა კაპიტალისტების ესა თუ ის ნაწილი“; შვეიცარიაში თითქმის სავსებით განხორციელებულია დემოკრატიული წყობილება: არსებობს საყოველთაო არჩევნები, რეფერენდუმი, მილიცია და სხ. მაშ რატომ არ უნდა ჩაითვალოს შვეიცარია დემოკრატიულ რესპუბლიკად? იმიტომ, რომ ჩემ მოკამათეს ნათლად არა აქვს წარმოდგენილი საზღვარი დემოკრატიულ და ანტიდემოკრატიულ რესპუბლიკისა. მისი აზრით საფრანგეთი არ არის დემოკრატიული რესპუბლიკა, რადგან „საფრანგეთში ბიუროკრატიის მუდმივი ჯარი, პოლიციის და სხვ. წყალობით პოლიტიკური სასწორი მსხვილი ბურჟუაზიისკენ არის გადახრილი“. ამაზე მე ვუპასუხებ: ამერიკაში არც ბიუროკრატია და არც მუდმივი ჯარი არ არსებობს, მაგრამ „პოლიტიკური სასწორი“ მართლ მსხვილ კაპიტალისტებს უჭირავთ ხელში.

რისგან მოხდა ეს? მუდმივ ჯარისა და ბიუროკრატიის მეოხებით, რომელიც იქ არ არსებობს?

მე არ გავარჩევ მთელ წერილს, რომელიც თავიდან ბოლომდის ასეთ წინააღმდეგობაზეა აშენებული, მაგრამ არ შემიძლიან უყურადღებოდ ავტოვო წერილის დასასრული. წინანდელ წერილის ავტორი ამტკიცებდა, რომ „ის, ვინც ამიერკავკასიის ავტონომიას ითხოვს, ის ჩვენი ქვეყნის ბედს კულტუროსან რუსეთს აშორებს და ველურ აზიას უკავშირებსო.“ მე ამაზე ფელეტონის ავტორს რამდენიმე კითხვა მივეცი, მაგრამ არც ერთ მათგანზე პასუხი არ მივიღე. პრესის ავტორი გვიმტკიცებს, რომ „თათრებთან და ამიერ კავკასიის სხვა ერებთან შედარებით რუსეთი სწორედ რომ კულტუროსანი ქვეყანაა.“ მერე რა? ამიტომ უკულტურო ქვეყნები „კულტუროსან“ რუსეთს უნდა დაუქვემდებაროთ? თუ ასეა, უჩინეთ რუსეთის სოც. დემოკრატებს „კულტუროსანი“ რუსეთი უფრო კულტუროსან გერმანიას დაუქვემდებარონ და ისეთ პასუხს მიიღებთ, რომ მეორედ აღარ მოგინდეთ კულტურაზე ლაპარაკი. პირადად მე წინააღმდეგი ვარ ამიერკავკასიის ავტონომიისა, რადგანც ასეთი ავტონომია საქართველოს „უკულტურო“ მაჰმადიანებს დაუქვემდებარებს, მაგრამ რა შუაშია აქ „კულტუროსანი“ რუსეთისგან დაშორება? თუ ჩემ მოკამათეს ჰგონია, რომ კულტურის შეტანისთვის ამა თუ იმ ქვეყანაში საჭიროა ამ ქვეყნის ძალით დამორჩილება და მისი უფლების შელახვა, მისი ეროვნულია და დაშენება, ის მაშინ მომხრე უნდა იყოს ევროპიელ კულტურტრეგერებისა, რომელთაც „კულტურულად“ შეაქვთ კულტურა „ველურ“ აზიაში და აფრიკაში. გულახდილად უნდა გამოავახადო, რომ ჩვენებურმა სოც.-დემოკრატებმა ავტონომიის პრინციპის უარყოფაში ნამდვილ არქიმურჟუაზიულ მორევში შეტოპეს და ამავე დროს ბურჟუების ავტონომიის მომხრეებს უკოინებენ. მალოროსიაც, იქნება, უკულტურო ქვეყანა პეტერბურგთან შედარებით მაგრამ რად თხოულობს იქაური სოც.-დემოკრატია ავტონომიას მალოროსიისთვის? ჩემ მოკამათეს რომ გავყვეთ, „უკულტურო“ მალოროსები „კულტუროსანი“ რუსეთისგან გამოყოფას აპირებენ. ამიტომ ყველა ქეშმარიტმა მარქსისტმა უნდა უშველოს „კულტუროსანი“ რუსეთს და ხელი შეუწყოს მის მალოროსიაში კულტურის შეტანაში. ამ თემას რომ გავყვე, ჩემი მოკამათე ძლიერ უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდება, მაგრამ მე მგონი, არც ესლა უნდა იდგეს ის გამარჯვებულის პოზიციაზე.

„დასასრულ“ ჩემ მოკამათეს „არ შეუძლიან ერთი პატარა რჩევა“ არ მომცეს: „იკითხეთ ისევ შაურაიანი ბრაზურები და პოპულიარული პროკლამაციები,“ რადგან ჩემს „გონებრივ ავლადიდებას ეს უფრო მეტს შემატებს, ვიდრე მსხვილ მსხვილი ტომები“. გმადლობთ მეგობრულ რჩევისთვის, ბნო „ბალშევიკო“, მაგრამ ნება მიბოძეთ მეც ერთი პაწაწინა რჩევა მოგცეთ: უმორჩილესად გთხოვთ თქვენი რჩევა „შაურაიან ბროშურებისა და პოპულიარულ პროკლამაციების“ კითხვის შესახებ ჩემს მეტს სხვას აღარ მისცეთ, თორემ იმათაც იგივე დამართებათ „პოპულიარულ პროკლამაციების“ კითხვით, რაც თქვენ დაგეშართათ, — ერთმანეთში არევენ ნამდვილ და თანამედროვე ბურჟუაზიულ კულტურას და იძულებული იქნებიან გაამართლონ გერმანია, საფრანგეთი და ინგლისი, რომელთაც „კულტურა შეაქვთ“ ტრანსვალში, ჰერეროების ქვეყანაში და მაროკოში.

კიდევ ერთი რჩევა: იქონიეთ გამბედაობა და გულწრფელად გამოტყდით, რომ თქვენ თქვენი დემოკრატიულ რესპუბლიკითა და კულტურულ ტირანიის თეორიით ისეთ მორევში შესტოპეთ, სადაც ბანაობენ მხოლოდ ვაჭრული გაკემანი, ტიდემანი, ჩემბერლენი, ინგლისის იმპერიალისტები, გერმანიის „იუნკრები“, საფრანგეთის ნაციონალისტები და რუსეთის „ქეშმარიტი პატრიოტები“. სოც.-დემოკრატს კი მათთან ერთად ქუეშალობა რეაქციონურ-ბურჟუაზიულ არგუმენტების მორევში, მგონი, არ შეჰფერის. ა—და.

შუშათი პარტია ავსტრალიაში.

ჩვენებური სოციალ-დემოკრატები მართლ-მორწმუნე კლერიკალებივით ჯიუტობენ ხოლმე, როდესაც ვინმე მათ შეცდომების ან უცოდინარობის შენიშვნას გახედვს. მათის აზრით, დღევანდელ განმათავისუფლებელ მოძრაობაში „შეგნებულ“ მონაწილეობის მისაღებად სრული საქმარისია პარტიულ პროგრამის გაზვიარება და რამოდენიმე იაფ-ფასიან წიგნაკის ან რუსულ ს.-დემოკრატიულ გაზეთების წაკითხვა. ლენინმა ბრძანა, პლენაროვმა სთქვა, მარქსს ასე უწერია, კაუტსკი ამაზე შენიშნავს, — ასეთს გონებრივ ავლადიდებაზე არის ხშირად აგებული ამა თუ იმ პარტიულ იდეოლოგის თეორიული მოღვაწეობა.

ამნაირი დოგმატიკოსობა და ერთხელევი აჩემებულ ავტორიტეტების წინაშე მუხლის მოყრა აუცილებელია იმათთვის, ვისაც „დრო და მოცალობა“ არა აქვს იმისთვის, რომ სხვა ქვეყნების ცხოვრებას დაუვიკრდეს, გაიკნოს საქმის ლიტერატურა, კრიტიკულის თვალთ გადახედოს თვით „უდიდეს მოძღვრის“ ნათქვამსაც და ასე, ხანგრძლივის აწონდაწონვის შემდეგ, იმ გზას დაადგეს, რომელიც ჩვენში, ჩვენს მდგომარეობაში ჩავარდნილ ხალხისთვის უფრო სასარგებლო და ამიტომ სასურველია.

„არა არს ღმერთი, გარეშე ერთის ღმერთისა და მამადი მისი ერთად ერთი წინასწარმეტყველია!“ — და ამასთან ერთად „არა არს მუშათა პარტია, გარდა სოციალ-დემოკრატიისა, რომელიც ყველგან ებრძვის კაპიტალიზმს და რომელსაც წითელ დროშაზე მსხვილის ასოებით აქვს წარწერილი „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!“ ამ შეერთებას „ჩვენი“ დეპუტატი ისიდ. რამიშვილი სათაბაბროში ისეთ პროლეტარ დეპუტატებს ურჩევდა, როგორებიც არიან მურომცვეი, ნაბოკოვი, ვინავერი, პეტრაეიცი და სხვები.

მართალი ის არის, რომ მუშათა კლასი ყველგან არსებობს და რომ მის გამოფხიზლებას და ხალხის საერთო განვითარებას ყოველგან თან მოსდევს მისი გამოსვლა პოლიტიკურ ბრძოლის ასპარეზზე ცხოვრებაში უკეთეს პირობების შემოსაღებად. მაგრამ მართალი არ არის, როდესაც ამბობენ, ვითომც მუშებს ყველგან პარტიულ პროგრამად მიეღოთ სოციალ-დემოკრატების პროგრამა, — ზოგან ეს პროგრამაც მიღებული აქვთ, მაგრამ შეცვლით, ადგილობრივ პირობებთან შეფარდებით.

ამიტომ განზრახ ან უნებლიეთ შეცდომაში შეჰყავთ ხალხი ჩვენებურ სოციალ-დემოკრატებს, როდესაც ასეთის ქებით და ზემოთ იხსენიებენ ამ პარტიის „საერთო გავრცელებას“ და ნამეტან ხშირად გაიძახიან „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით“, იქაც-კი, სადაც ამის თქმა უადგილოა და მსმენელთ შებრალების ღიმილს ჰგვრის.

დავანებოთ თავი ევროპას, სადაც ჩვენებური სოციალ-დემოკრატები მაშინვე გერმანიაზე მიგვიითებენ, — ავტორი ძლიერია იქ ს.-დემოკრატიული პარტიაო, დავანებოთ თავი თვით ინგლისსაც, სადაც მრეწველობის საოცარ განვითარების მიუხედავად, ს. — დემოკრატიულმა პარტიამ ვერ მოიკიდა ფეხი და ვერა! დახვდეთ, რა გზას ადგიან მუშები ავსტრალიაში, სადაც ხალხმა მეტად განვითარებული ეკონომიური და პოლიტიკური კანონდებლობა შეიმუშავა და სადაც ეკონომიური განვითარება სწრაფის ნაბიჯით მიდის ახალ საზოგადოებრივ წყობილებისკენ, რასაც ევროპაში კიდევ ბევრი დრო დასჭირდება, ბევრი შრომა და სისხლიც შეეწირება. რა იდეალები ეხატება იქ მუშებს?

ავსტრალიაში საყოველთაო საარჩევნო უფლება არსებობს და დეპუტატების ერთი მესამედი რიცხვი მუშათა კლასის წარმომადგენელია (75 დეპუტატში 25 დეპუტატი მუშების არის) სენატის 46 წევრში კი 14 მუშების არჩეულია. ავსტრალიის მუშები ფიზიკურად ეკიდებიან არჩევნებს და ვაფაცივებით თვალ-ყურს ადევნებენ მთავრობისა და პარლამენტის ან სენატის მოქმედებას: ყოველ დემოკრატიულ სახელმწიფოში ხალხი თავის არჩევნების და მმართველების ყოველ ნაბიჯს უკვირდება და თავის მსჯავრსა სდებს.

და, აი, ავსტრალიაში მუშათა პარტიას შემდეგი მოთხოვნა აქვს წამოყენებული უკანასკნელ საარჩევნო აგიტაციის დროს:

- 1 — ავსტრალიაში თეთრკანიანთა ინტერესების დაცვა.
- 2 — სავალდებულო სამედიკატორო სასამართლოები. — 3 მოხუცებულთა უზრუნველყოფა. — 4 მონაპოვლების მთავრობის ხელში გადასვლა. — 5 სახელმწიფო მილიცია და ავსტალიის საკუთარი ფლოტი. — 6 სახელმწიფო სესხების შეზღუდვა. — 7 ავსტრალიის ნავოსნობის მფარველი კანონმდებლობა. 8 — სახალხო ბანკი, სიკოცხლის და ცეცხლისაგან სახელმწიფო დაზღვევა, 9 — საპატენტო (აღმოჩენებზე) კანონმდებლობა, — 10 საერთო სამრეწველო კანონმდებლობა.

1904 წლის განმავლობაში მუშათა პარტიამ ერთხელ მოახერხა თავის საკუთარ სამინისტროს შედგენა.

ამ მოთხოვნათა პირველი მუხლი, შეიძლება, ზოგიერთს ეოცოს, იგი არა თეთრ-კანიან, ადგილობრივ, მკვიდრ მუშების წინააღმდეგ მიმართულია. მკვიდრი, რომელსაც ცხოვრებაში ნაკლები მოთხოვნილება აქვს, ნაკლებ ხელფასს სჯერდება და ამ ნაკლებ ხელფასში იმ დროსავე შრომობს, როგორც თეთრკანიანი ევროპელი მეტფასში. ევროპელი მუშებიც რაკი სხვაფრივ მკვიდრთ კონკურენტის ვერ უწყევნენ, ცდილობენ კანონის შემოღებით ჩამოიშორონ მოქიშვე და ყველა სამუშაო თვითონ დაისაკუთრონ. აქ სიტყვა „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა შეერთდით“, დროებით ავიწყდება მუშას რომელიც ახალ მონაპოვლის შესაქმნელად და მოქიშვის ჩამოსაშორებლად ისევე იტყევა, როგორც მფარველობითი კანონების შემოსაღებად მიქარხნე და კაპიტალისტი. ორივესი გულის თქმა ერთია, ორივეთავის ეგოისტურკეთილდღობის უზრუნველყოფის სურვილს ვერ ასცდენია. წრეულს მაგ, ავსტრალიის პარლამენტში მუშათა დეპუტატების მხრე დიდი წინააღმდეგობა გამოიწვია გენ. ბოტას წინადადება ინგლისიდან ავსტრალიაში რამოდენიმე ათას უსაქმოდ დარჩენილ მუშის გადმოყვანის შესახებ. ავსტრალიის მუშებმა ვანაცხადეს, ჩვენშიაც არიან უსაქმოდ დარჩენილი მუშები და საქმე ჯერ იმათ უნდა გაეღონოთო. ახლანდელ პარობებში გარედანაც თუ ჩამოვიყვანეთ მუშები, ადგილობრივ და ახლად ჩამოსულ მუშების მდგომარეობა კიდევ გაუარესდებაო.

„თავის“ ეგოისტურ ინტერესების დაცვა და გარეშესი არაფრად ჩადგება მხოლოდ ავსტრალიელ მუშების ხვედრი როლია. ამერიკაშიაც მუშები ითხოვენ ჩინელ მუშების განდევნას, ისევე იმავე მიზეზით, — ჩვენზე უფრო იაფად მუშაობას ახერხებენო. ამავე მიზეზით არ უყვართ ევროპაში იტალიის მუშებიც და საზოგადოდ ყველგან მუშები ადვილად იფიქსებენ წითელ დროშაზე წარწერილ სიტყვებს, — „პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!“ — როდესაც ამის დავიწყება ეკონომიურად სასარგებლოა.

ეს სიტყვები ავიწყლებათ იმ რუს „შეგნებულ“ მუშებსაც, რომელნიც რუსეთიდან ჩვენში ჩამოდიან საქმის საშოვნელად და იმ სამსახურში დგებიან, სადაც მათ იღებენ, როგორც „რუსებს“, სადაც „ქართველებს“ არ იკარებენ. ამ სიტყვებს იფიქსებენ რუსი გლეხები, რომელნიც შუაგულ, რუსეთიდან გადმოდიან კავკასიაში და იმ მამულებში დგებიან რომელიც უმიწაწყოლობით შეწყნებულ ადგილობრივ მკვიდრ ხალხსაც სჭირია, — ამ სიტყვებს იფიქსებენ ზოგიერთ პარტიის მეთაურ — იდეოლოგები, როდესაც ქართველს მის ეროვნულ დაჩაგრვაზე ხმის ამოღებას უკრძალავენ და ამით ხელს უწყობენ ამ ჩაგვრის გაძლიერებას.

ქართველი მუშა უსაქმოდ დარჩეს და რუსმა კი მისი საქმე მიიღოს, ქართველი გლეხი უმიწოდ იტანჯებოდეს და მისი სამეზობლო ადგილი რუსეთიდან გადმოსულმა გლეხმა დაისაკუთროს, ქვეყნის გამგედ ცენტრალისტურად მოწყობილ სახელმწიფოში შუაგულ რუსეთის წარმომადგენლები გამოვიდნენ, — ეს ვერაფერი „პროლეტარების შეერთებაა!“

და ამაზე ხმის ამოღებლობა და გარეთ ტაბლის გატანა, როდესაც შინ ბავშვი შიმშილით ყვირის, — ეს ხომ ქვეყნის (ამსახური კი არა, ეს ქვეყნის ღალატი ან ბავშვური უგნურება!

მაგრამ რას ჩაავიწყებთ იმას, ვისაც კრიტიკულ მსჯელობის ნიჭი დაუბუშეს პარტიის ბოზობლა — მეთაურებმა, ან თვით ამ ბოზობლებს, რომელთაც ჰგონიათ, რომ „არ არის პარტია, გარეშე ერთად ერთის ს. — დემოკრატიული პარტიისა და ეს ბოზობლები პარტიის ერთად ერთი ნამდვილი მოციქულები, ხალხის ერთად ერთი ნამდვილი ქომაგები!“

ურგელი

აზარული საკითხი

2

ხალხის საზოგადოებრივ ცხოვრების განვითარებას თავისი კანონები აქვს და ამ კანონების არსებობა თუ შეცვლა ხალხში მომქმედ სხვა და სხვა პოლიტიკურ პარტიის სურვილზე დამოკიდებული არ არის; პოლიტიკურ პარტიას შეუძლია დააჩქაროს ან შეაჩეროს საზოგადოებრივ განვითარების პროცესი, ამ განვითარების მოსპობა ან ახალ რომელსამე გზაზე დაყენება პარტიას არ შეუძლია. ამიტომ, როდესაც პოლიტიკურ პარტიის წარმომადგენლები ხალხს არწმუნებენ, მოგვეყვდით, ჩვენი პარტიული პროგრამა მიიღეთ და ცხოვრებაში არსებული ყოველივე უსამართლობა მოგესპობათო, ამ სიტყვების სიმართლე ან სიმტყუნე დამოკიდებულია ხოლმე იმაზე, თუ როგორის სისწორით გამოხატავს ხსენებული პარტიული პროგრამა ხალხის ცხოვრებას, მის განვითარების საზოგადო კანონებს და იმ ადგილობრივ, განსაკუთრებულ პირობებს, რომელშიაც ესა თუ ის ხალხი არის ჩაყენებული.

ამიტომ პოლიტიკური პარტია, რომლის პროგრამაც არ ეთანხმება ცხოვრებას, ბოლოს და ბოლოს იძულებული გახ-

დება პროგრამა შესცვალოს და იგი ცხოვრებას დაუახლოვოს, რადგანაც წინააღმდეგ შემთხვევაში ხალხი მთელ პარტიას ვარიყავს და დაიშორებს.

ამნაირ ზედგომარეობაში ჩავარდა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტია აგრარულ საკითხში, რომელსაც იგი თავის დოგმის მიხედვით სწყვეტდა თავისებურად, თუმცა ყოველ გარეშე ადამიანისთვის და, ალბად, თვით პარტიის უფრო შეგნებულ წევრებისთვის იმ თავითვე ცხადი იყო, რომ ამ საკითხის სოციალ-დემოკრატიული გადაწყვეტა ხალხის საზოგადოებრივ განვითარების მიმართულებას არ ეთანხმდებოდა. დოგმის მიხედვით, სოციალ-დემოკრატები რუსეთში აგრარულ საკითხს ნამეტან მცირე მნიშვნელობას აძლევდნენ. ისინი ირწმუნებოდნენ, რომ მხოლოდ ქალაქ ადგილების მუშა ხალხი და თვით ამ მუშა ხალხის უფრო ხელ-მოკლე ნაწილია ის ძალა, რომელიც რუსეთის მთელ საზოგადოებრივ ცხოვრებას გარდაქმნის, გლეხობა რეაქციონურ ელემენტად მიაჩნდათ, რეაქციონერად, როგორც პოლიტიკურ რევოლუციის დროს, ისე სოციალურ რევოლუციის დროსაც.

ცხოვრებამ ნათლად დაამტკიცა სოციალ-დემოკრატების შეცდომა და ახლა ყველა სოციალ-დემოკრატი, პირიქით, იძახის, გლეხობა რევოლუციის სათავეში უღვია და მხოლოდ იმ პარტიას შეუძლია არსებობა, რომელიც გლეხობის სურვილებს გამოიცნობსო.

ამიტომ სოციალ-დემოკრატები იძულებული გახდნენ თავიანთი აგრარული პროგრამა რამდენადმე შეეცვალათ და იგი სოციალისტ-რევოლუციონერების პროგრამისათვის დაეახლოვებინათ.

სოციალ-დემოკრატების შეცდომას მიზეზად გაუხდა სოფლის გაუცნობლობა. მათის აზრით ეკონომიურ ცხოვრების განვითარება სოფლად იმავე უცვლელ კანონებს ემორჩილება, რომლებიც ქალაქის მრეწველობას საფუძვლად უდგანან და რომლებზედაც აგებულია თვით მარქსის მოძღვრება. ეს არის ერთის მხრივ, წარმოების კონცენტრაცია და, მეორეს მხრივ, წვრილ კაპიტალისტების პროლეტარიზაცია. ამ ორ ცნებას გაჩეთ მარქსიზმი და სოციალ-დემოკრატია, როგორც მარქსის მოძღვრების გამოხმატველი, არ არსებობენ. წვრილი წარმოება ვერ უძლებს მსხვილ წარმოების ქიშპობას და იღუპება, საქმე მსხვილ წარმოების ხელში გადადის, — ამის გამო მსხვილი წარმოება უფრო მსხვილდება, წვრილი მწარმოებელი კი მუშად ხდება. თან და თან მსხვილი წარმოება სრულებით მოსპობს წვრილ წარმოებას, და ხალხის დიდი უმეტესობა შესდგება ისეთ პირთაგან, რომელნიც იძულებული იქნებიან კაპიტალისტთან შრომით თავი იჩინონ, რადგანაც საკუთარ საქმის დასაწყებად მათ არ ექმნებათ არც საწარმოვო იარაღი და არც კრედიტი. მიწა-ქაჩნები და საზოგადოდ მთელი საწარმოვო იარაღი, თვით ფულიც თან და თან რამდენიმე კაცის ხელში მიაყრის თავს (კონცენტრაცია) და ამ რამდენიმე კაცთან იმუშავენ ხალხი, მოკლებული ცხოვრების ყოველივე სხვა წყაროს (პროლეტარიზაცია).

მართლაც, ასეთ განვითარების ნიშნებს ცხადად ვხედავთ ქალაქის წარმოებაში, მრეწველობაში; განსაკუთრებით ჩრდილო ამერიკის შტატებში ჩვენ გვაოცებს მდიდარ ტრესტების შედგენა და მათი მოქმედება. რამდენიმე მდიდარი მწარმოებელი აერთებს წარმოებას, სხვებთან შეთანხმებით ჰყილის ნაწარმოებს და ფაქტიურად ჰქმნის მონოპოლიას, რომელიც ყოველ ამ შეთანხმების გარეშე დარჩენილ წარმოების

არსებობას შეუძლებლად ხდის. ასე შორს რომ არ წავიდეთ, თვით რუსეთშიაც ჩვენ ვხედავთ ხშირად ასეთსავე შეთანხმებას და პატარა სახელისნოებსა და წვრილ ქარხნების ადგილას უხარმაზარ ქარხნების აგებას, წარმოების გამსხვილებას, ერთ ქარხანაში მეტ მუშა ხალხის შეგროვებას.

მაგრამ მრეწველობის განვითარებამ რუსეთი სამრეწველო ქვეყნად ვერ გახადა. მართლაც, საკმარისია შევადაროთ რუსეთის მდგომარეობა თუნდ გერმანიის ან საფრანგეთის მდგომარეობას, რომ დავრწმუნდეთ, თუ რამდენად დიდია რუსეთში სოფლელების მნიშვნელობა და რა მცირედია ქალაქის სხვა და სხვა წარმოებაში გართულ მომუშავეთა რაოდენობა.

ი ყ ა:	საფრანგეთში.	გერმანიაში	რუსეთში.
სოფლის მეურნეობაში.	6.535.000	8.293.000	18 245 000
მრეწველობაში.	4.575.000	8.281.000	5.088.000
ვაჭრობაში.	2.166.000	2.339.000	3.346.000
კერძო სამსახურში, ხელზე მოსამსახურე და სხვა	1.115 000	1.339.000	3.332.000
სულ.	14.363.000	20.252.000	29.011.000

პროცენტობით რომ ვიანგარიშოთ, იქნება.

	საფრანგეთში.	გერმანიაში.	რუსეთში.
სოფლის მეურნეობაში.	46	41	63
მრეწველობაში.	32	41	18
ვაჭრობაში.	15	12	6
კერძო სამსახურში, ხელზე მოსამსახურე და სხვა	7	6	11

გერმანიაში, სოფლის მეურნეობაში და ქალაქის მრეწველობაში თანასწორი მომუშავეა. საფრანგეთში მრეწველობა ცოტათი სქარბობს სოფლის მეურნეობას, რუსეთში კი სოფლის მეურნეობაში გართულთა რაოდენობა ქალაქელებზე სამნახევარჯერ მეტია.

მაგრამ ეს ციფრებიც საქმის ნამდვილ მდგომარეობას არ გამოხატავენ. ქალაქის ყოველ ას მომუშავეზე მოდის მათი ოჯახის წევრი:

	რუსეთი	გერმანია
სოფლის მეურნეობაში	414	107
მრეწველობაში	140	141

რუსეთის სოფლის მომუშავეს თითქო მეტი ოჯახის წევრი ჰყავს თან, ვიდრე ქალაქის მუშას. ამის მიზეზი ის არის, რომ ქალაქ ადგილებში მყოფ მუშების დიდი ნაწილი თავის ოჯახს სოფლად აჩერებს, რადგანაც თვითონ მხოლოდ დროებით არის გადასული ქალაქში, სოფელთან კავშირს არა სწყყევს და თავის თავს სოფელად გრძნობს, სოფლის იდეალებს ემსახურება.

ახლა მომუშავეთა რიცხვს მათი ოჯახების წევრთა რაოდენობაც რომ მივუმატოთ, ჩვენ დავინახავთ, რომ რუსეთში სოფლის მეურნეობაზე დამოკიდებულია ხალხის 74⁰/₁₀₀, საფრანგეთში კი მხოლოდ 44⁰/₁₀₀ და გერმანიაში 31⁰/₁₀₀.

სოფლის მეურნეობასთან რუსეთში დაკავშირებულია აგრეთვე წარმოების ზოგიერთი სხვა დარგიც, ვაჭრების ერთი ნაწილი სოფლის ნაწარმოების ვაჭრობით საზრდობს, რკინის გზებზე აუარებელი სოფლის ნაწარმოები იგზავნება.

ამნაირად რუსეთში ხალხის ისეთი დიდი ნაწილია გართული სოფლის წარმოებაში, იმდენი ადამიანი დამოკიდებული ამ წარმოებაზე, რომ ქალაქის მრეწველობის და ქალა-

ქის მუშა-ხალხის უპირატეს მნიშვნელობაზე ლაპარაკიც კი არ შეიძლება.

რამდენად გავრცელებულია რუსეთის სოფელში კაპიტალისტური წარმოება, რამდენად ძლიერია იქ ამიტომ პროლეტარიატის რაზმი და ვის უნდა მიეწეროს სოფლის მოძრაობა, რომელმაც ქარხნის მუშების მოძრაობას გაასწრო?

აი, ციფრები:	საფრანგეთი	რუსეთი
მეურნეობაში მომუშავეთა რიცხვი	6.545.000	18.245.000
სამეურნეო მუშა	2.890.000	2.723.000
ყოველ 100 მომუშავეზე მოდის ქირის მუშა	44	15

ქირით მომუშავეთა რაოდენობა შედარებით უფრო დიდია ბალტიის მხარეში, პოლონეთსა და ციმბირში, აგრეთვე გერმანელ კოლონისტებში და კახაკებში. ამიტომ თვით შუაგულ რუსეთში ქირით მომუშავეთა რიცხვი პროცენტობით ზემოხსენებულზედ ბევრად ნაკლები უნდა ვიანგარიშოთ.

ეს გარემოება და საზოგადოდ სტატისტიკური გამოკვლევები გვიმტკიცებენ, რომ რუსეთში მიწას კაპიტალისტურ წესით არ ამუშავენ და რომ მის დამუშავეებს ადგია ის, ვინც ზედ ცხოვრობს, ვის ხელშიც არის ეს მიწა. სოფლად კაპიტალიზმზე ხმის ამოღებაც არ შეიძლება.

როგორია მიწის დანაწილება სოფლებში? რთულ სტატისტიკურ ციფრებს ავი რომ დავანებოთ, საკმარისია იმის აღნიშვნაც, რომ კერძო მემამულეები ყოველთვის თვითონ არ ადგიან სოფლის მეურნეობას თავიანთ ადგილებში და მიწები დიდ ნაწილს ნამდვილ მომუშავეებს იჯარით აძლევენ. დაახლოებით რომ იანგარიშოს ადამიანმა, შუაგულ რუსეთში კერძო მემამულეების 44⁰/₁₀₀, ე. ი. თითქმის 1/2 იჯარით იძლევა სოფლის მეურნეებზე, ზოგიერთების გამოკვლევით კი ამაზე მეტიც. ამასთან აღსანიშნავია ის გარემოებაც რომ საიჯარო ადგილების სივრცე და რაოდენობა თან და თან მატულობს. ისიც თუ მივიღეთ მხედველ იბაში, რომ მსხვილ მემამულეთა მიწის დიდი ნაწილი ტყით დაფარული ან მეურნეობისთვის უვარგისია, დავრწმუნდებით, რომ სოფლის მეურნეს, გლეხს რუსეთში თითქმის მთელი გამოსადეგი ადგილი უჭირავს, ზოგი საკუთრებად, ზოგი სანადელოდ და ზოგიც იჯარით.

ქვეყნის კეთილდღეობა რუსეთში დამოკიდებულია სოფლის კეთილდღეობაზე, სოფელეთა სტრეგილი ქვეყნის სურვილი არის და თუ სოფლელების ცხოვრება ცუდ პირობებში არის ჩაყენებული, მაშინ მრეწველობის ვერავითარი აყვავება ხალხს ვერ გააძღობს. ადამიანს ქვეყნის სიკეთე თუ უნდა, თავისი უმთავრესი ყურადღება უნდა მიექცოს სოფელს, გლეხს, და არა ქალაქის მუშას, რომელიც რუსეთში ხალხის დიდ უმცირესობას შეადგენს. სახელმწიფო დაინტერესებულია იმაში, რომ რამე ნაირად გააუმჯობესოს სოფლელების ქონებრივი კეთილდღეობა და ისინი გონებრივადაც განავითაროს.

გლეხები რუსეთში ბატონ-ყობისაგან რომ განათავისუფლეს, მთავრობას მიზნად ჰქონდა მემამულეთა სარგებლობა, რის გამოც სანადელოდ გლეხებს საკმარისი მიწა არ მისცეს და თვით სანადელო მიწას მემამულის სასარგებლოდ იმდენი გადასახადი დაადევს, რომ მისი გადახდა თვით მიწის შემოსავლით ყოველად შეუძლებელი გამოდგა. სანადელო გადასახადი იჯარასთან შედარებით თითქმის ერთი ორად უფრო დიდია..

სანადგომო მიწის სიკოტავე გლეხს აიძულებდა იმავე მემამულისაგან აეღო იჯარით დანარჩენი ადგილი და მემამულისათვის ეშრომა.

მიწის სიკოტავეს და საიჯარო ფასების სიდიდეს მიემატა კიდევ მთავრობის ფინანსიურ სისტემის უვარგისობა. არა პირდაპირ გადასახადებზე აგებული სახელმწიფო ბიუჯეტი მთელ თავის სიმძიმით აწევდა გლეხობას, რომელმაც თითო ოჯახზე წლიურად თითქმის 36—37 მანეთი არა-პირდაპირი გადასახადი უნდა შეიტანოს ხაზინაში და საზოგადოდ 700 მილიონ არა-პირდაპირ გადასახადებში გლეხობა სულ კოტა 640 მილიონ მანეთს იხდის ყოველ წლიურად.

ამიტომ სოფლის მეურნეობა დაეცა და დაქუცმაცდა, მსხვილ ფეხა საქონელი გლეხობას შეუმცირდა და გახშირდა შიმშილობა, რომელიც ძირს უთხრის თვით ხალხის არსებობასაც. სტატისტიკური ცნობები გვიმტკიცებენ, რომ ახლა რუსეთში სოფლად წინანდელზე ნაკლები ბავშვები იბადებიან და მეტი იხოცება,—ხალხის ზრდა შესუსტდა.

აქ საქირო არ არის სოფელელთა უკიდურეს მდგომარეობის აწერა, თუმცა იგი მდიდარ მასალას იძლევა სააგიტაციოდ,—ჩვენ წერილს სააგიტაციო ხასიათი არა აქვს. ჩვენთვის საკმარისია მხოლოდ იმის აღნიშვნა, რომ რუსეთში ხალხის მთელი წლიური ნამუშევარი თუ ჭიანჭარიშეთ, გაშლივა, რომ ხალხი ყოველწლიურად 6298 მილიონ მანეთის სიმდიდრეს ჰქმნის, ამაში 38% სოფლის მეურნეობის შექმნილია, ე. ი. სოფლის მეურნეობა ხალხის მთელ შემოსავლის 1/3 ნაწილს აკეთებს,—მას საერო გადასახადებისაც ერთი მესამედი უნდა რგებოდა, ნამდვილად კი მას 35%-ის მაგიერად ხედება გადასახადების 82,8%! ეს ცნობა ჩვენთვის აშკარად ხდის, რომ სოფლელების მდგომარეობა ქალაქელთა მდგომარეობასთან შედარებით უფრო ცუდია და რაკი სოფლელები რიცხვითაც მეტად სჭარბობენ ქალაქების მცხოვრებლებს, ამიტომ არ შეიძლება ადამიანმა სოფელი უყურადღებოდ დასტოვოს და არ ეცადოს იმ გზის გამოძებნას, რომელიც შესძლებს სოფლად კეთილდღეობის შეტანას.

სოფლის მნიშვნელობა სოციალ-დემოკრატებმა ახლა შეიგნეს,—ბურჟუაზიულ წრეებს იგი დიდი ხნის შეტყობილი ჰქონდათ,—თვით მრეწველები ათასნაირ შუამდგომლობით ცდილობდნენ მთავრობის ყურადღება მიეპყრათ სოფელზე,—სოფელი თუ ღარიბია, მრეწველობის განვითარებას მკვიდრი ნიადაგი არ ექნებაო,—ამბობდნენ მექარხნეები. მთავრობაც ხედავდა, რომ სოფლის გაღარიბება საშიშ მდგომარეობაში აყენებდა რუსეთის სახელმწიფო ფინანსებს... მაგრამ ბურჟუაზია და მთავრობაც ამ საქმეში გაბედულად მოქმედებას ვერ ახერხებდნენ. სოფლის შველა მათ ისეთ საშუალებებით უნდოდათ, როგორც არის, მაგალითად, გადასახლება ციმბირში ან კავკასიაში, დარჩენილ გადასახადების პატივზე, ან მრეწველობის ხელოვნური განვითარება,—დაღარიბებულ სოფელელებისთვის ქარხნებში ლუკმა-პურის გასაჩენად...

სოციალ-დემოკრატები სოფელელებს ჩამონაჭრების მიცემას ჰპირდებოდნენ და ეგონათ, რომ ამ ჩამონაჭრების დაბრუნება ახლანდელ უკიდურეს მდგომარეობიდან გამოიყვანს გლეხობას, ეგონათ აგრეთვე, რომ ამ ჩამონაჭრების იმედი ისე გაიტაცებდა სოფელელებს, ისეთ ბედნიერებად მოეჩვენებოდათ, რომ მათ სოციალ-დემოკრატის მომხრეებად გადააქცევდა. დღეს ჩამონაჭრების ხსენებაც დიმილს გვევრის, შარშან კი საამისო პოლემიკაში ბევრი მელანი და ენერჯია დახარჯეს ჩვენებურმა სოციალ-დემოკრატებმა.

ჩვენ აღვნიშნეთ, რომ რუსეთში ხალხის დიდი უმეტესობა სოფლის მეურნეობით იკვებება, რომ სოფლად მიწა გლეხობის ხელშია საკუთრებად, სანადგომოდ და საიჯაროდ, რომ სოფლის მეურნეობაში კაპიტალისტური წარმოება ფეხმოკიდებული არ არის; სოფლის მეურნეობაში ჩვენ ვერ შევნიშნეთ კაპიტალიზაციის ნიშნები და დავრწმუნდით, რომ სოფელელების მდგომარეობა იმ მხრივაც სავალალოა, რომ მიწის სივიწროვესთან ერთად მათ შედარებით მეტი სახელმწიფო გადასახადი ხედებათ. სოფლის მეურნეობის უფრო დაწვრილებით დადარება მრეწველობასთან კიდევ უფრო განამტკიცებს იმ აზრს, რომელიც წინა დროს გამოთქვამთ,—რომ რუსეთის განმთავისუფლებელ მოძრაობაში პირველად ბრძოლის ასპარეზზე ქალაქის მუშები გამოვიდნენ, მაგრამ, რა კი ქალაქის მუშები ხალხის მხოლოდ უმცირეს ნაწილს შეადგენენ, ამიტომ დემოკრატიულად მოწყობილ სახელმწიფოში ან სახალხო მოძრაობაში იმ კლასის ან იმ ჯგუფის აზრი გაბატონდება, რომელიც სახელმწიფოში უმეტესობას შეადგენს, და ამიტომ ქალაქის მუშათა იდეოლოგიები იძულებული გახდებიან ადგილი დაუთმონ სოფელელების იდეოლოგიებს, „პროლეტარიატის თვალთახედვის ისარი“, რომელიც ახლა სოციალ-დემოკრატებს ენაზე აკერიათ,—რუსეთში სოფელელთა მშრომელთა „თვალთა ხედვის ისრის“ წინ ვაჭკრება.

არავითარ პარტიულ პრაგმატს და პარტიის დროებით გაძლიერებას არ შეუძლია სოფლის მეურნეობაზე აგებული რუსეთი კაპიტალისტური და სამრეწველო ქვეყნად აქციოს...

აგიტაციით, წვევრების შოვნით, საპარლამენტო ბრძოლით, კლასიურ შეგნებით ან თუნდ შეიარაღებულ აჯანყებითაც ამის მიღწევა არ შეიძლება.

—ღი.

ა უ რ კ ა ს მ რ რ ვ ი ლ ი

(დასასრული).

IV

ამავე დღეს დარჩამ ერთ მუშას დაუძახა და მესამე ოთახი გააწმენდინა. მეორე დღეს კურკა და მამო იმ ოთახში დასასხდენ. მესამე დღეს კურკა ისევ ჩუსტების კერვას შეუდგა და მისი ცხოვრებას ჩვეულებრივ კლასობაში ჩაგვა. დიდიანს სადამომდის ოთახის ზატარა ფინურულში იჯდა და გიწვევებზე დაჯდუკილად დასტუვან ჩუსტებს ჩსტკერდა. ცოლის შერთავდის კურკა ოცნებას მორეგში დანურვდა და დარწმუნებული იყო, რომ თანახა იმის უფერულ ცხურვებას შესცვლიდა სიცოცხლეს გატკბილედ და ბედნიერებას მიაღწედა, მაგრამ ესეა აღმოჩნდა, რომ ის წინანდელოდ იყო, მარტო, ეული, უბედური და ეველასკან დაბრძოლებული კურკა იყო. მართალია, ბასრში მას მასხარად აღარ იკვებდნენ, თვეში აღარ უფარუნებდნენ და კლასტებში აღარ ჰქებდნენ, მაგრამ მისი უბედურების უმოგონო მიზეზი—მარტობა და ობლობა მინც არ მოისმო, დადღილ-დაქნული კურკა სადამოხე მინ ბრუნდებოდა; მაგრამ ოთახში შესულა ცხვენოდა და კეცთავებოდა, თითქმ დარჩოსთან სტუმრად მოვიდა და დიდიხნით დარჩენა უხერხული იყო.

პირველ ხნებში მამო დაძინებამდის დარჩოს ცოლთან იყო ხოლმე და მარტოდ დარჩენილ კურკას არავითარ უფრადებას არ აქცევდა. დარჩოს ზატარა ბიჭი ერთ ჭიჭხ ჩაისა და ორ ნაჭერ შურს კამოტუნდა და თავს მანებებდა. კურკა კი მთელი საათობით მარტოდ მარტო იჯდა ბნელ ოთახში და მამოს გამოცვლას ელოდა, მაგრამ მამო დარჩოს განათებულ ოთახში იჯდა; დაზარაობდა, იცა-

*) იხ. „ივერი“ № 18.

სადმე და, როგორც იქნება ვიცხოვრებ... აღარ მინდა შენთან ცხოვრება. — გაიშურა მამამ წყარის ხმით და დაჯდა

ოთახში ხანგრძლივად სიხუმე ჩამოვარდა. კურკა გაუძრევლად იჯდა და თვალებს ასმხამებდა.

— მამა! — დაიწყო მან აკნაგებულის ხმით და ჯიბიდან სექსუალურად ხელსახოცი ამოიღო. — მაგას რას შერგებო... მაგას რად მიშერგებო... რა... რა დავაშავებ... რა გაწყვეინებ...

— არაფერიც არ დაგიშავებია, მაგრამ... არ მინდა შენთან ცხოვრება. მორჩა და გათავდა!

მამა წამოდგა და შეერუღ ბოხხას დაავლო ხელი.

კურკა გველხვებინივით წამოხტა და ორივე ხელით დაეხლეპა ბოხხას.

— მამა! შენი ჭირიმე... შენ გუნაგებლე, მამაჯან! ნუ მიდებხარ... ნუ წახვალ... ნუ წახვალ... შენ გუნაგებლე... შენა ჭირიმე... — ბუტბუტებდა კურკა და ბოხხას წართმევას ღამობდა.

— ხელი გაუშე! — დაუვირო მამამ და ბოხხას გამოსიტანა, მაგრამ კურკამ ხელმეორედ ჩაავლო ორივე ხელი ბოხხას და ზედ დაწვა.

— არ გაგიშვებ... არ გაგიშვებ... არ გაგიშვებ... — მტრინე ხმით ხურხურებდა კურკა და მითრთლვარე ხელებით ებღუშებოდა ბოხხას. მამა ებრძოდა.

— ხელი გაუშე, შეთქი! — დაუვირო მან და ხელი ჰქრა კურკას, რომელიც პარბადით უკან-უკან წავიდა და ტახტზე დაჯდა. მამამ ზიზღით გადახედა წაქცეულ კურკას და ბოხხას იდლიან ქვეშ ამოიღო. კურკა არ წამოდგა, თვალებზე ხელები მიიფარა და ხეში ხმით ტირილი დაიწყო.

— დე-უ-უ! ნაკე არ მივინა! — გააჯავრა მამამ და წასასვლელად მიემზადა.

კურკა წამოხტა, მუხლებზე დაეცა და ორივე ხელით მამოს ფეხებზე შემოკეცია.

— აბა, ფახათ, თუ წახვალ... აბა, ფახათ... წადი...

— ხელი გამიშე! ხელი გამიშე! თორემ წავიქცევო.

— არ გაგიშვებ... არ გაგიშვებ... ვერსადაც ვერ წახვალ... აბა, წადი... წადი. თუ ქალი ხარ...

— ხელა გამიშე, შეთქი, თორემ...

მამამ ბოხხას ხელი გაუშვა და ორივე ხელით კურკას თიბეში ეცა.

— თმა... თმის ხელი გაუშე! — წაბუტუნებდა კურკა და უარესად გულისწივად მამოს ფეხებს.

მამა შეტორტმინდა და კურკას ზედ დაეცა.

— გამიშე... გამიშე... გამიშე... — ბუტბუტებდა მამა და გამწარებული ორივე ხელით თავში და პირისხეობაში სტუმდა კურკას, მაგრამ კურკა არაფერს იმჩნევდა და მკერდის უკან მამოს ფეხები უნებლად მამამ ცემას თავა დაანება და დასისხლიანებულ კურკას უკლებში წაუჭირა ორივე ხელი. ორივენი გაშუქდნენ. კურკას პირისხეობაში ძარღვები დაეჭიმა, თვალები აკუმდვრია და სრიალი დაიწყო. უნებლად ორივემ უკომინის ხელები გაუშვა. კურკა პირქვე დაეცა ისტაზე და ხმა მდღას დაიწყო ტირილი.

— სად მახვალ, მამაჯან-ან... შენი ჭირიმე, მამაჯან-ან... ნუ მანებებ თავს-ან... მამა ხმის არ იღებდა და გაწვილ თმის ისწორებდა. კამა დახეული ჰქონდა და წინდები უხინდა, მაგრამ ის აღარაფერს არ აქცევდა უვრადლებას და სჩქაროდ წასვლელად ემზადებოდა.

— ნუ მანებებ თავს, მამა-ჯან-ან... შენი ჭირიმე, მამა-ჯან-ან... — გაჰკიოდა კურკა და გასისხლიანებულ პირისხეს ჭრულ სულსხოციტო ცქვენდაცდა.

მამამ სწრაფად დაავლო ხელი ბოხხას და კურკასკენ გაიქცა. კურკა თვალის დახმარებით წამოხტა და გამოეღვენა, მაგრამ მამამ კარედ გასვლა მოასწრო და კურკას კარები გადაუკეტა. კურკა ორივე ხელით ეცა კარებს, მაგრამ ვერ გასაღო.

— გამიღე-ე-ეთ! კარები გამიღეთ, ვინა ხართ ქრისტიანი-ი-ი! — ტირილით უვიროდა კურკა, მაგრამ კარის გამღები არავინ იყო. გაბრახებულმა კურკამ, რაც ძალა და ღონე ჰქონდა, მუშტები დაუშინა კარებს. ცოტა ხნის შემდეგ კარები უკიდო და დარჩა შემოვიდა.

— რა ამბავია? რამ გავაგიფა, შე მახხარე, შენა! — დაიღრავა დარჩილ და ხელი ჰქრა კურკას. კურკა წატორტმინდა, გახედა და ცოტა ხნის თითქმის გავირგვებამ უფურება დარჩილ. შერე თანდათან დასისხლიანებული პირისხე დაეღმაჰა, ტახტზე სწრაფად, გუჯი აუფუნდა და ჩაწეუნ ბეშვივით ტირილი დაიწყო.

ერთი თვის შემდეგ დაფელოილი, ფეხშეშეკლა, უჭელო და უფურეხზე დაბრუნელი კურკა პასარში დადიოდა და გამოეღვტამომგლეღს ეხვეწებოდა:

— მოწყალება მოიღეთ... შეგეწით წმინდა გიორგი და დღეთისმშობელი მარიაში... მოწყალება მოიღეთ... სამი დღეა ბერი არ მიკვამია... მოწყალება მოიღეთ...

ხეცამომგებით რომელიმე პასარის ბიჭი მიეპაჩება ხელმე კურკას, წასვლელს ფეხში და ძაღვით დაჰქეფავს. კურკა ჭერსა წინადა დადრიალებს, შერე უფურეხს გაუშვებს ხელს, გაგორდება მიწაზე და ხელებისა და ფეხების ქნევით ევირის:

— კარა-უ-უ! გორდდგოთ-ო იო! მიშველე-ე-ეთ... მომეღე-ე-ეთ... კარა-უ-უ-უ... შედუქნები კურკას ევირილზე გარეთ გამოდინ და სიცილით იხარებთან. კურკა კი ცრემლების წმინდით ადგომას ღამობს და თან წუწუნებს:

— კარა, ვინა ხართ ქრისტიანი! რატომ თავს არ დამხებებთ! რა ცინდით ხემკან? რა დავიშავებ შე უბედურმა?

მდე ეგელანი იფიქრებენ კურკას ჩვიდს, მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ შთელ პასარში ისევე ისმის იმის ხრისწიანი უვირილი:

— კარა უღ!.. გარდავო-ოი!.. მიშველე ეთ!.. მომეღე-ე-ეთ!.. გარდავო-ოი!.. მ. აღამაშვილი.

რედაქტორი ფ. გოგინიშვილი
გამომცემელი თ. დი პავლე ი. თუმანიშვილი.

ნოტიოხვეთ ნამდვილი

„მომგონი“ მ. ვ. ლეგვლინი

ეს წამალი სრულიად აქრობს რამდენსამე დღეში ძველს პეტერას ლმეტხორცს ძირიან-ფესვიანად, მხოლოდ ეტიკეტი უნდა ჰქონდეს, მთავრობისაგან დამტკიცებული, № 22437.

იყიდება ტფილისში — საფთოთაქო საქონლის კავკასიის სავაჭრო ამხანაგობისა და მის განყოფილებებში ბაქოსა და ბათუმში.